

LLUC

JUNY 1970

Bar Restaurant CA S'AMITGER

Vos hi serviran els millors plats
típics de Mallorca

Telèf. 11 - LLUC

Taller Mecànic

FILLS DE JACINT SOBERATS

Venda de Motors i Bombes

Guarch

Major, 45 - Tel. 85 - SA POBLA

Perles de Manacor, S.A.

ALTA FANTASIA - PERLES - JOIERIA

Pl. Pius XII, 9 - Tel. 216548

PALMA DE MALLORCA

Telegrams: PERMASA

Casa Central: Pl. Rector Rubí, 8

Tel. 143 (3 línies)

MANACOR (Mallorca)

FAIXES REINA

Josèp Tous Ferrer, 1 — Tel. 216033

PALMA DE MALLORCA

GALLETES QUELY

I CAN GUIXA

NOMÉS FABRIQUEN QUALITAT

Electrofil

AISLANTS - CONDUCTORS - TERMOELECTRICITAT

Bartomeu Ferrà, 4 - Telèfon 21 42 55 - PALMA DE MALLORCA

Correu dels amics

EL FOLKLORE

Sr. Director de la Revista LLUC.

Al número del passat mes d'abril, el títol de l'editorial de LLUC fiblava. Encara sort que el contingut reasserena-va. No era contra el folklore pròpiament dit que anava el passador de la vostra balles- ta, sinó contra el folkloris- me, que ve a ser la curtor de mires, l'elenfatiasis i l'ex- clusivisme en les coses lo- cals. Crec que teniu massa raó... Però al mateix temps he de lamentar que la para- ula folklore hagi esdevingut una de tantes paraules es- tigmatitzades, signades i marcades —com es diu en els títols de pel·lícula— del nostre temps i de la nostra hora.

Com si no fos massa ver que el Museu del Poble Espanyol de Madrid no és estat obert encara des de la guerra dels anys 36-39. Com si la realitat no fos que no tenim una sola càtedra de folklore en totes les univer- sitats estatals. Com si —dins l'àmbit català— no fos un fet. me sembla, que no posse- im una sola revista folk- lòrica d'una mica d'entitat...

I mentres, tothom blasma la paraula sense adonar-se que ferint la paraula es fa mal —ni que sia sense in- tenció— a la realitat subja- cent. Falten professors, se- minaris, museus i tesis prò- pies per a uns estudis que només van fent els extran- gers. ¿Haurem d'esperar que només quedin els ossos de la nostra tradició per alla- vors fer el recompte de les trossades de carn?

És clar que ninqü no en té la culpa del malifet. Si de cas, la tenim tots. Perquè les paraules denoten l'estatus cultural que cova davall, da- vall. Només un augment de la cultura i de la sensibilitat social del nostre poble —el de Déu i l'altre— ens pot fer sortir a poc a poc d'a- quest embolic.

Me sembla clar que pel que es refereix al folklore social, la socialització crei- xent durà el seu estudi con- seqüent. Pel que fa al reli- giós, a penes es reflexi una mica el concepte de «poble de Déu», cobraran importàn- cia les categories sociològi- ques en les quals aquest po- ble s'ha mogut dins el pas- sat, llumenerets —si no al- tra cosa— per l'esdevenidor. Interessa veure des de mol- tes perspectives allò que és d'un temps i allò altre que és profundament humà. Tot això no pot esser objecte de parers aventurats ni d'apas- sionaments, sinó d'estudis seriosos i acurats.

Joan XXIII, home del po- ble, va dir ben clar que l'Es- glésia no era un Museu. Pau VI, ciutadà, ens ensenya que l'Església és també tra- dició. I tots sabem massa bé que a ca nostra, a més del despatx i el mostrador, de la cuina i el menjador i les cambres, hi ha la sala d'estar amb l'escalfor dels records i les relíquies fami- liars.

Potser no es té ben en compte que el folklore és un llevat. Ningú no fa pa de lle- vat, però ningú tampoc no en fa sense llevat. O, si me permeteu citar-me a mi mateix, en la meva col·labora- ció a la recent obra col·lec- tiva *El folklore español* (Ma- drid, 1968), pàg. 246, conven- dria distingir més en la pràctica, entre el concepte del folklore de «los muertos mandan» i el de «los muertos viven». El primer és cien- tífic. És totalitzador. S'ha de deixar per als científics i els amateurs. El segon és humà i és humanitzant duits dins els límits correspo- nents. I no crec que se'l pu- ga substituir per res... Així, doncs, entre Blasco Ibañez i Chesterton queda el joc di- fícil de la pràctica. Quant a la paraula... si ho deixàssim anar per avui?

GABRIEL LLOMPART

Sumari

Correu dels amics	1
L'Església nostra, per Pere Llabrés	3
Els mallorquins i la llengua autòctona: i III, per Josep Massot i Muntaner	4
La Novel·la de Llorenç Villalonga, per Jaume Vidal Alcover	9
Glosat a la nit tràgica del Puig Moltó, per Joan Miralles i Montserrat	18
A la ciutat dels llibres	21
L'obra literària d'Isidor Macabich, per M. Vi- llangómez Llobet	22
Rosa dels vents	23

PORTADA:

Vall des Cocons (Bunyola). El casal i les terres del Bearn de Llorenç Villa- longa. Vegeu en aquest número l'estudi de Jaume Vidal Alcover, La novel·la de Llorenç Villalonga.

LLUC

Revista mensual

Any L - Núm. 591 - Juny 1970

Direcció i Administració: PP. Missioners dels SS. Cors
C/. de la Pau, 3 - Palma de Mallorca
Telèf. 21 23 56

Director Periodista: GABRIEL FUSTER MAYANS
Director religiós: CRISTÒFOR VENY, M. SS. CC.
Subdirector religiós: GUILLEM CELIÀ, M. SS. CC.
Secretari: MIQUEL GAYÀ

Subscripció: 150 ptes. anuals
Estranger: 200 ptes. anuals

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors.

Imp. SS. Cors - Balmes, 89 Depòsit legal: P. M. 276-1958

Hostal de la Font Coberta

Un lloc pulcre i econòmic al servei dels pelegrins.

Cuina espanyola i francesa.

Salons esplèndids on hi són servits amb

PULCRITUD I ECONOMIA TOTA CLASSE DE DINARS, BERENARS, REFRESCS, etc.

També s'hi preparen, si ho demanen, dinars per a EXCURSIONS, berenades, etc.

Servei de BAR - Serveis especials per a Noces i Comunions.

NOTA.-Per a grans banquets de noces, comunions, reunions, etc., convé avisar amb 48 hores d'anticipació.

LLUC - Tel. 9

Banderins

SALMA

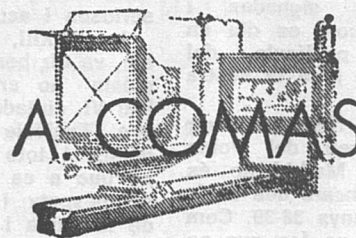
Escuts, insígnies i calcomanies

Eusebi Estada, 150 - 2.^{on} - 1.^a

Telèf. 252633

PALMA DE MALLORCA

Fotogravats

Reproducció de transparències en color
Missió, 61 interior - Tel. 213952 - Palma

Bar restaurant de Lluc i Fonda del Monestir

Per a Noces i primeres Comunions
i tota classe de serveis als pelegrins

LLUC - Tel. 6

L'Església nostra

No és la primera vegada que LLUC intenta copsar i descriure el moment actual de l'Església de Mallorca, almenys en alguns del seus aspectes. És natural. LLUC és una revista entregada plenament a l'amor i a la més sana promoció del nostre país, que formam tots els qui trepitjam aquesta terra. I una de les realitats, presents a la nostra història i al nostre moment actual és precisament l'Església, la comunitat dels creients en Jesucrist, que viu a Mallorca.

El descobriment de l'Església local no és justament fruit del nostre temps. Basta rellegir amb ull atent els primers documents de l'Església: les cartes de Sant Pau i els Fets dels Apòstols, per formar-se una idea prou clara que la «ecclesia» comença pel fet que a un indret determinat hi ha uns homes que de cor i de boca confessen que Crist és el Senyor, es fan batiar i comparteixen el pa eucarístic. A les Esglésies d'Orient sempre hi ha alenat ben viu aquest esperit de la comunitat local. A les nostres contrades, dins els horitzons de l'Església llatina, la idea de l'Església una, universal, caracteritzada com a «romana», ha anat dominant les mentalitats, la teologia i el dret canònic, a mesura que es feia més sensible la centralització del poder papal. Així, les diòcesis, cada vegada més, s'anaren considerant i estructurant com a províncies de Roma, i els bisbes es feren més a la idea d'esser feels complidors de les determinacions de la Cúria pontifícia. La realitat de la diòcesi, de l'Església local, s'anava esfumant al llarg dels darrers segles.

A ca nostra, aquest fet general de l'Església d'Occident ha pesat molt. Però hi ha hagut un factor —civil aquesta vegada— que ha accentuat encara més aquest sucursalisme de la nostra vida eclesial: el fet provincià. Ningú no podrà separar mai el poble i l'Església, formada per aquest poble, o un cert nombre dels seus membres —cal distingir, en efecte, entre Església de Cristiandat, i Església de règim pluralista o de diàspora—. I a Mallorca, sobre tot des de les primeries del segle XVIII, estam vivint plenament dins un ambient provincià, sucursalista, atent al que es fa, al que es dicta a la Cort i en els seus ministeris. La vida real d'aquí, amb els seus problemes i la seva mentalitat i cultura auctòctones, amb el seu desconhort i la seva esperança, han significat ben cosa cosa davant l'administració. És més: el desprestigi de les nostres coses, de la nostra llengua sobre tot —intencionadament covat per alguns— ha anat corcant la mentalitat de la nostra gent, que de cada dia ha estat més boca badada a tot allò que ve de fora Mallorca.

Una Església, girada a fora, dalerosa de mirar els ideals i les solucions, esclafats fora de les nostres fronteres, poc o gens compromesa amb la realitat de la nostra terra, és la que, temps enrera, ha reunit aquí els creients en Jesucrist. És ver que aiximateix hi ha clarors dins aquesta fosca: seria bo d'estudiar les fundacions religioses del segle passat i el pontificat del bisbe Campins.

Ara, quan ja ens ha passat un Concili per damunt —i el Vaticà II ha estat un Concili descentralitzador, enemic del provincianisme fàcil i alienant—, la calma de la nostra Església sembla que no s'ha despertat del son sucursalista. Abans de tot, ens falta un estudi i una reflexió seriosa sobre la realitat del nostre país, de la nostra gent, dels nostres creients, de les nostres comunitats. I fins i tot, moltes vegades aquest estudi s'ha defugit.

Cal que els homes d'Església sapiguem descobrir com a «signe del temps» el recobriment que s'està produïnt del ser del nostre poble. Molts d'esdeveniments ens en donen testimoni: des de la reflexió de Josep Melià en Els mallorquins fins al favor decidit que alguns dels nostres diaris han prestat a l'ensenyament de la nostra llengua a les escoles, passant per un autèntic moviment juvenil en pro de la nostra cultura auctòctona, si bé es troba encara en el seu començament.

Es necessari, per tant, començar ben aviat, dins l'interior de la nostra Església, una reflexió i un plantejament del nostre moment actual, recolzat en un estudi del nostre passat històric i del nostre ser com a poble, per anar besllumant i orientant les línies del nostre futur: que voldriem més autèntic, més acostat al poble, més mallorquí, més nostre. Amb aquest pressupòsit podríem anar construïnt aquesta Església de Mallorca, mai aïllada, sempre amb comunió amb la «Catòlica» i col·laboradora de tots els homes de bona voluntat, que sapigués escoltar la veu de Déu i la veu dels homes, que encertàs en la proclamació de la seva fe, vivent, encarnada, compromesa amb un país i amb uns homes reals, de carn i os, pecadors que volen salvar-se i esser per a tothom sagrament de salvació, per a la construcció d'un món més just, més fraternal, ara i aquí.

Això, cal reconèixer-ho, encara està per començar a Mallorca. Crec que és la tasca de tots, urgent, sense més ajornaments. Comprenquem una vegada per sempre que esser responsable d'una pastoral aquí, no vol dir el mateix que esser-ho a una altra qualsevol província.

ELS MALLORQUINS I LA LLENGUA AUTÒCTONA

per Josep MASSOT I MUNTANER

i III

Al final de l'article anterior, vam insinuar que a la segona meitat del segle XIX hi ha un desvetllament de la consciència liguística d'una bona part dels escriptors mallorquins, tots ells amics o deixebles de Marià Aguiló. Vegem-ho ara més en concret.

El 1873, Jeroni Rosselló publicà anònimament l'antologia *Poetes Balears, Setgle XIX*, amb un subtítol ben significatiu: *Poesies d'autors vivents escrites en català*.¹ Si no vaig errat és la primera vegada que trobam aquesta expressió en un llibre fet a Mallorca. La introducció insisteix, també per primera vegada, en el fet que «l'amor a la llengua pàtria, poc menys que mort entre nosaltres en los començament del present setgle, gaire no fa que s'és despert en lo més íntim de la nostra ànima; l'arpa de la terra, olvidada de los nostres pares per una altra que els era estranya, i que en ses mans no produïa sovint més que sons ingrats i poc escoltívols, per bona sort l'havem recobrada per sentir-ne melodies molt plasents, plenes de força i energia unes voltes, i altres d'una dolçura i tendresa jamai prou lloades. Avesaren-mos a veure la nostra parla tan malmenada i envilida, venguda a tanta pobresa, no servint-se d'ella més que per a les burles i les rialles, per a les vulgaritats i les sàtires, que ni esment posàvem tan sols en la gentilesa i galanura que li són tan naturals i tan pròpies: i seguint lo prejudici sens consciència de tothom, no pensàvem ni imaginat havíem que a la primera conror que li donassen, tan hermoses floretes en son clos s'havien d'obrir, de tan rics colors i de tan pures essències. Mes això és lo que ha esdevengut venturosament. Alguns bons fills de la

benvolguda Mallorca han respost amb entusiasme i ab ver i alt patriotisme al crit de sos companys d'altres terres; i unint los seus esforços als dels catalans, de qui som los fills majors, i als de València, que tenim per germans, han conseguit tots fer reviure les lletres pàtries, i presentar al món literari sa llengua materna jolia i engalanada, així com cal a una princesa digna d'asseure's al costat de ses germanes del migjorn d'Europa, avui reines i emperatrius que tota la terra reverencia i escolta» (pàgs. V-VIII). La llengua catalana, «la revivada donzella, al fer-se culta i literària», ha recobrat «les perles que Mallorca li guardava i que de l'illa li foren restituïdes» (pàg. XII), i «ab lo voler i ab l'esforç de tots la llengua s'és feta una per tota la terra que senyoretjaren los Jaumes i els Peres, esporçant-la, d'acord, de les corrupcions que en quiscun lloc s'hi troben...» (pàgs. XIII-XIV).

Aquests mateixos anys, començaren a sortir la *Revista Balear* i, una mica més endavant, el *Museo Balear*, que donaren molta importància al català.² En un to més popular, apareixeran aviat *L'Ignorància* i *La Roqueta*, escrites totalment en «mallorquí», que defensaran amb les dents la nostra llengua.³ No em puc entretenir ara a estudiar aquestes i tantes d'altres revistes, malgrat l'interès que això tendria per a veure el pensament i la cultura del poble i dels qui, d'una manera o altra, intentaven de guiar-lo. Haurem de limitar, doncs, la nostra enquesta a uns quants escriptors especialment representatius.

El 1882, el famós Josep Tarongí (o Taronjí), al pròleg del seu volum de poesia castellana *Inspiraciones* (aparegut a Palma de Mallorca), parla dels seus llibres «en catalán literario», acompanyats «de versión castellana

para los lectores que no estén familiarizados con el estudio del idioma provincial» (pàg. VIII). L'any següent, publicarà **El trovador mallorquí. Poesías escritas en mallorquí literario acompañadas de versión castellana** (Palma de Mallorca 1883), on afirma que canta «con pobrísimos pero sentidos acentos, en mi nativo restaurado lenguaje mallorquí, o catalan literario...» (pàg. X). A les **Observaciones** ortogràfiques i literàries finals, adverteix que «el catalán vulgar tiene, respecto a la pronunciación, tres dialectos: el barcelonés, el valenciano y el mallorquí», però «el catalán literario es uno, y se escribe, y debe escribirse, del mismo modo por catalanes, baleares y valencianos. Así lo hicieron los escritores antiguos; así lo cumplen los buenos autores modernos» (pàg. 529).

Després d'aquestes observacions tan justes, i tan noves en aquell moment, que reflecteixen sens dubte les idees de Marià Aguiló, Tarongí assenyala que manca un **Diccionario balear** que expliqui les diferències dialectals, «escribiendo el vocablo literario y sus diferentes pronunciaciones. Falta igualmente una gramática académica que fije las desinencias y las construcciones. El Diccionario mallorquí de Amengual [...] es incompleto: desconoce la unidad de la lengua; rompe la tradición literaria en la ortografía. A lo sumo puede servir de guía a los que estudian el dialecto de Palma» (pàgs. 529-530).

Val a dir que uns quants anys abans, el 1878, Tarongí havia iniciat, d'una manera anònima, la publicació d'un **Diccionario Mallorquí-Castellà** avui molt rar, que romangué «enrocat a mitges astes», com deia mossèn Alcover, sense passar del primer volum, que arriba fins a la F.⁴ Ell mateix havia defensat amb vehemència, al **Museo Balear** de 1875, «lo conreu de la nostra estimada llengua materna», de «la literatura catalana».⁵ Aquesta mateixa vehemència, desacostumada a Mallorca, la trobam al seu poema **Fraternitat literària**, que acaba:

«Muntanyes de Mallorca, plenúria valenciana,
ciutats de Catalunya,
no és temps de ser esclau».

I pregunta una mica abans:

«Qui cloure féu als catalans los llavis?
Qui ens omplí de tristoris?
Qui malmeté la llengua dels sants, dels reis, dels savis?
Qui malmenà la pàtria dels nobles trobadors?»⁶

Posats a citar versos, recordem els que el 1881 adreçava Bartomeu Ferrà **A la Verge de Montserrat**:⁷

«Des de l'illa de Mallorca
mon tribut d'amor us pac,
puis sou Mare i sou Patrona
dels qui parlen català».

No tots els mallorquins, és clar, estaven d'acord amb aquestes idees. Molts, ni se'n preocupaven. Altres, les combatien, les discutien o les ridiculitzaven. Contra aquests darrers s'alçà, amb serenitat i competència, la veu de Tomàs Forteza, deixeble i col·laborador predilecte de Marià Aguiló, i al corrent de la nova ciència de la filologia romànica, iniciada a Alemanya per Friedrich Diez. El 1886, publicà tres articles vertaderament notables al **Museo Balear**, titulats **Observaciones generales sobre la lengua materna**.⁸ «Tiene nuestra lengua entre los hijos de este país —afirma— fervientes adoradores y decididos paladines; pero oféndenla todavía la injusta indiferencia de muchos y el desprecio inconsciente de algunos» (pàgs. 1*-2*). Es pregunta en primer lloc: «¿El habla de nuestros mayores es lengua o dialecto? Tan general es negarle el primer título, como regalarle desdeñosamente el segundo» (pàg. 2*). Sosté amb arguments plenament vàlids que no hi ha cap motiu per a negar el nom de llengua al català i, al revés de savis filòlegs del moment, defensa la seva independència del provençal, acceptada avui per tothom. El català no és «dialecto del provençal. Es una lengua que tiene propia autonomía, si así vale decirlo, y que, en antigüedad y formas propias, iguala, si no vence, a las demás hermanas, las lenguas neo-latinas» (pàg. 10*).

Un cop «reivindicado el título de la lengua al habla que los cruzados de D. Jaime importaron con el evangelio a las Baleares y a Valencia, falta todavía discutir su nombre» (pàg. 10*). Forteza creu que la qüestió de noms no té gaire importància, «puesto que **le nom ne fait rien à la chose**», però acaba dient: «Sigamos llamándola catalana; cualquiera otra denominación envolvería ingratitud e injusticia» (pàg. 11*). Això planteja un tercer problema: «si la lengua es catalana, ¿el mallorquí y el valenciano serán sus dialectos?» (pàg. 11*). La resposta de Forteza és la mateixa que donava Aguiló, ja exposada per Tarongí, com hem vist: «A mi modo de ver forman los dominios de una lengua todos los pueblos que con más o menos variación la hablan. Las analogías comunes, que pudiéramos llamar esenciales, constituyen el idioma; las diferencias accidentales, el dialecto» (pàg.

11*). En el nostre cas, «no cabe negar que el tronco es la lengua catalana, y sus ramas el catalán, el mallorquín, el valenciano y el rossellonés; cada una de estas variedades es lengua, mas la lengua son todas ellas. Así cuadra al mallorquín el nombre de dialecto, y así el título de idioma no envuelve aversiva preferencia, sino comunidad amigable» (pàg. 12*).

Amb això sorgeix una quarta qüestió, d'una importància cabdal: «¿debemos escribir en la lengua o en el dialecto?» (pàg. 12*). Forteza reconeix que sobre aquest punt «andan asaz divididos los hijos predilectos de nuestra amada lengua» (pàg. 12*), però fa veure que «aun en el lenguaje hablado las diferencias entre el dialecto catalán y el valenciano son accidentales e hijas las más, de la injerencia castellana, y por lo tanto espúreas e inadmisibles: del mismo vicio adolecen las más de las variedades que existen entre el mallorquín y el catalán; las demás son pocas y tan tenues quizás como las que existen entre una y otra provincia catalana, tan insignificantes como las que se hallan entre una y otra de nuestras aldeas» (pàgs. 12*-13*). De l'examen de les «leves desviaciones» a què «se reduce en las diferencias dialectales por algunos tan aparatosamente decantadas [...] puede inferirse que casi tenemos la unidad del lenguaje que es parla, unidad que absolutamente hablando no posee idioma alguno; no he de ir, sin embargo, tan adelante; para mi propósito es suficiente la unidad de la lengua literaria, y ésta la tenemos» (pàg. 17*).

Però, hi ha d'haver «diferencia entre uno y otro lenguaje? También este privilegio, a todas las literaturas concedido, se ha querido negar a la nuestra» (pàg. 17*). Forteza creu que «podemos [...] y debemos seguir la tradición literaria, podemos y debemos cultivar la lengua catalana» (pàg. 19*). Ara: «Dado que ha de haber lengua literaria y que ésta debe ser una, ¿síguese de aquí que deben proibirse de nuestra literatura los dialectos? Tal vez los partidarios de la unidad hemos exagerado nuestro deseo, y extremado nuestros esfuerzos, hemos llegado a perjudicarla [...]. Lejos, muy lejos de nosotros, el proibir absolutamente las formas dialectales: baladas sublimes como las de D. Tomás Aguiló, poesías deliciosas como las de Manuela de los Herreros, escritos verdaderamente geniales como los de Alcántara Peña, ¡ojalá enriqueciesen todos los días nuestra literatura y diesen renombre a nuestra patria!» (pàg. 21*).

És convenient, però, escriure en dialecte o en llengua catalana? «Hoy que el Renacimiento [=la Renaixença] no es ya cuestión de derecho sino de hecho, hoy todavía hay quien trata de tildarlo de inconveniente absurdo o

imposible locura» (pàg. 22*). Forteza, és clar, propugna l'ús de la nostra llengua i arriba a dir: «La centralización es rechazada de todas las inteligencias que no venden sus ideas al lucro, y de los corazones que no ceden sus afecciones al miedo; pero la centralización literaria sería la más inútil y la más inicua de todas las tiranías» (pàg. 25*). Acaba amb una crida abrindada a la joventut: «Escribid en la lengua materna, no porque yo os lo digo, no porque os lo aconseja vuestro corazón, no porque ella os atrae con su belleza sin igual, sino porque es la nuestra» (pàg. 26*). I «si no queréis escribir en nuestra lengua, la que mamasteis en la leche, no la despreciéis al menos, no desdeñéis ni censuréis a los que le profesamos predilección merecida» (pàg. 27*).

* * *

M'he entretingut una mica en les Observaciones generales sobre la lengua materna de Tomàs Forteza perquè la doctrina que donen ja no serà discutida mai més, d'una manera seriosa almenys, a Mallorca, bé que sempre hi hagin abundat els indiferents, els inconscients o els mal informats. És ben significatiu que, el 1892, Joan Alcover citàs un fragment del segon article de Forteza —sobre el nom de la llengua— i afegís: «Entendiendo que ésta es la opinión acertada, aparte de ser la más general, a ella se atiene el autor de estas poesías para llamarlas catalanas, aun siendo mallorquín».⁹

Entre el 1892 i el 1894, Miquel dels Sants Oliver publica a La Almudaina una sèrie d'articles que el 1903 recollirà al volum La literatura en Mallorca. Hi trobam un exemple típic de l'acceptació dels principis d'Aguiló i de Forteza, i alhora una certa por de dir les coses pel seu nom davant un públic no sempre prou preparat. Parla d'«el empleo de la lengua mallorquina» (pàg. 10) al costat de «la restauración sistemática de la lengua catalana como instrumento literario (pàg. 63) i «el afán de la unificación que D. Mariano Aguiló persigue al aportar al cauce de la lengua catalana los arroyos de sus cuatro dialectos (catalán, mallorquín, valenciano y rossellonés)» (pàgs. 72-73). En dir que Jeroni Rosselló «ha escrito además una multitud de poesías catalanas», matisa: «entendiendo siempre la denominación de catalana como comprensiva del mallorquín, valenciano y barcelonés» (pàg. 87), i més endavant fa referència a les «poesías catalanas, o llàmense mallorquinas» de Costa i Llobera (pàg. 207). L'ús constant de llengua mallorquina, el trobam encara, per exemple, en un aspirant a

filòleg com Ildefons Rullan, traductor del Quijote.¹⁰

El qui contribuirà més decisivament a dsefer aquestes vacil·lacions serà Antoni M. Alcover, deixeble tant de Marià Aguiló com de Tomàs Forteza. El 1901, escriurà a la famosa **Lletra de convit** per a la redacció d'un **Diccionari de la Llengua Catalana**: «Aquest diccionari no ha d'esser just de la llengua parlada a Mallorca i parlada actualment, sinó de la llengua qui amb lo nom de llemosina o catalana és coneguda i famosa dins el món literari des del segle XII, i és una de les branques més importants de l'extensa, de la veneranda llengua d'oc [...]. D'aquesta llengua que ha resistides dins França i Espanya les ferestes, rabioses i redoblades envestides del centralisme i uniformisme apoderats dels tronos d'Europa i opressors implacables dels pobles, i ha triomfat de l'absorció i esvaïment que pretenien damunt ella les anomenades llengües oficials; d'aquesta llengua del bressol i del darrer sospir, d'aquesta llengua del cor, d'aquesta llengua estimadíssima, amb totes les seves varietats del Rosselló, Catalunya, Balears i València, amb totes les seves evolucions i creixences del segle XI ençà; de la gran llengua catalana entesa així, ha d'esser el diccionari que volem fer, que anam a començar...»¹¹ (pàg. 7).

Ben aviat (desembre 1901) apareixerà el **Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana**, que al llarg de totes les seves pàgines intentarà, no sempre amb el mateix encert, d'enaltir i de defensar la nostra llengua, i el 1906 se celebra a Barcelona, organitzat per mossèn Alcover, el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, en el qual intervingueren una colla de mallorquins, la major part dels quals destacaven o havien de destacar pel seu amor a la nostra llengua, que no dubtaven d'anomenar pel seu nom, i pel seu rebuig d'un dialectalisme estret: Gabriel Alomar (**¿És indispensable per a la vida i progrés de la nostra llengua la unificació absoluta de l'ortografia catalana?**), Mateu Obrador i Bennàssar (L'edició original de les obres de Ramon Llull), Guillem Reynés (Necessitat de reconstituir el llenguatge català en els oficis tècnics, i en l'art de construcció), Joan Torrandell (Transcendència del periodisme per a la propaganda i consolidació del Renaixement i restauració de la nostra llengua), Llorenç Riber i Campins (Missió dels escriptors en quant al manteniment de la puresa i unitat del català), Bernat Obrador (De l'ús dels verbs auxiliars catalans), Ramon Orlandis i Despuig (Necessitat de l'estudi del llatí per fonamentar la filologia catalana) i Joan Aguiló (Fronteres de la llengua Catalana i Estadística dels que par-

len en català), a més del mateix Antoni M. Alcover i de Miquel Costa i Llobera, que parlaren sovint al Congrés, i de Joan Alcover, que hi presentà la memorable comunicació **La llengua catalana és entre nosaltres l'única expressió possible de l'escriptor-artista**.¹²

* * *

El lamentable trencament de mossèn Alcover am l'Institut i amb la majoria dels seus amics del Principat tingué, també en aquest sentit, conseqüències desastroses. Al meu entendre, impedí la continuïtat normal d'un moviment que ell mateix havia contribuït a crear, interrompé molts de contactes entre la gent dels països catalans i ajudà a crear o a mantenir susceptibilitats localistes i esperit de capelleta. Qui se'n vulguí convèncer pot llegir, per exemple, el pamflet del canonge Rotger **Don Antonio Maria** o, des d'un punt de vista oposat, certes notes de **La Nostra Terra**.

Després d'això, vingué la reconciliació de Francesc de B. Moll am l'Institut, la represa del **Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana**, en un to molt diferent, l'aparició d'obres de divulgació gramatical de Jaume Busquets i de Francesc de B. Moll, que responien sens dubte a unes necessitats del moment, i una sèrie d'activitats que caldria estudiar amb detenció un dia o altre. Aquesta vegada, foren els fets del juliol de 1936 que s'encarregaren de tornar-ho a desmuntar tot. Aleshores la nostra llengua serà mirada amb suspicàcia i bescantada o, com a màxim, tolerada amb reserves. El seu nom ja no serà mai més sinó «mallorquí», «dialecto», «vernáculo» o, en el millor dels casos, «llengua vernacula», fins que amb motiu de la renovació litúrgica postconciliar la paraula «llengua vernacula» resultà massa perillosa.¹³ És indubtable que aquests darrers anys hem fet molt de camí cap a una conscienciació i cap a una alfabetització, dels joves sobretot,¹⁴ però encara ens en queda un bon tros. Si la història és poc o molt mestra de la vida —si no ho és, no val la pena de fer-ne—, el nostre recorregut a través dels segles —que podria esser augmentat d'una manera molt notable— ens ajudarà potser una mica a continuar caminant amb decisió.

NOTES

1. La coberta de l'obra, d'acord amb la col·lecció on aparegué, és en castellà. Recordem que hi ha una tirada especial d'aquest llibre amb un títol diferent: *Flors de Mallorca. Poesies d'autors vivents premiades les més en los Jochs Florals*

de Barcelona (Palma, Estampa de Pere Josep Gelabert, 1873). Assenyalem de passada que aquesta antologia conté (pàgs. 655-656) una poesia juvenil de Joan Alcover, *Una altra besadeta* («La de mon cor senyora, | nineta encisadora, | trescava falaguera | de l'hort per la vovera...»), no recollida a les *Obres completes* de la Perenne.

2. Veg. J. MELIA, *La Renaixença a Mallorca* (Palma de Mallorca 1968), 136-141.

3. Veg. MELIA, *ibid.*, 141-146, 160-164, amb citacions ben interessants. Veg. també el text de Pere d'A. Penya citat a les pàgs. 32-33.

4. Veg. A. M. ALCOVER, *Pertret per una bibliografia filològica de la llengua catalana*, apèndix al «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», VIII (1914-15), LVIII. No teu aquí el nom *balear*, tan artificios, que no ha prosperat gaire fora del món dels filòlegs professionals.

5. Citat per MELIA, *o. c.*, 164.

6. *El trovador mallorquí*, 218.

7. M. M. BOIX, *Llibre de la Mare de Déu de Montserrat* (Barcelona 1950), 112.

8. Reimpresos com introducció a la *Gramàtica de la Llengua Catalana*, inacabada i pòstuma, de Forteza (Mallorca 1915), 1*-27*. Citaré segons aquesta edició.

9. *Obres completes* (Barcelona 1951), 131-132 (nota referent a les composicions catalanes incloses a la segona edició de les *Poesías castellanes*).

10. Veg. A. PONS, *Mossèn Ildefons Rullan i el «Qui-xot»*. *Esbós biogràfic* (Palma de Mallorca 1969). Des del punt de vista que ens interessa, val la pena de llegir els advertiments que posa a cada un dels dos volums de *L'enginyós hidalgo don Quixote de la Mancha* (Felanitx 1905-1906). Al segon (pàg. VI), cita un fragment ben curiós de la *Rondaia de Rondaies* de Tomàs Aguiló i Cortès, referent a la falta de «regles ni un fòtil mort» en qüestions d'ortografia.

11. Fixau-vos que, contràriament a Tomàs Forteza, Alcover defensa la relació entre el català i el provençal, teoria que ell mateix abandonarà més tard. Veg. també *¿Per què deim Diccionari català y no llemosí ni mallorquí?*. «Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana», I (1902-03), 35-38. És impossible entendre'ns ara en les idees de mossèn Alcover sobre el català i en tota la seva obra. Veg. la bibliografia indicada a *Mossèn Alcover i la nostra cultura popular*, «Lluc», setembre 1968, pàgs. 9-12.

Vull assenyalar només una manera de dir que farà fortuna: al pròleg de la *Gramàtica* esmentada de T. Forteza, diu que aquest va compondre «moltes poesies que pareixen, no català de Mallorca, sinó d'un català continental» (pàg. XI).

12. Tots aquests treballs foren publicats al *Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana* (Barcelona 1908). Per a Joan Alcover. Costa i Llobera i Llorenç Riber, veg. les seves *Obres completes*. Podríem dedicar un article sencer a cada un d'aquests escriptors, i valdria la pena de fer-ho. Veg. també *Un article oblidat de Joan Alcover*, «Lluc», any 1969, pàgs. 4-6.

13. Veg. A. MOLL. *¿Llengua o dialecte?*. a *Cap d'Any Raixa 1958* (Palma de Mallorca 1957), 112-25; F. DE B. MOLL. *L'ús del vernacle en la litúrgia a les Illes Balears*. al *II Congrés Litúrgic de Montserrat* (Montserrat 1967), 193-205, i els articles citats a la nota següent.

14. Veg. les meves cròniques *Llibres mallorquins*, «Qüestions de vida cristiana», XXXVIII (1967), 84-94, i *Petita crònica de Mallorca*, *ibid.*, XLVI (1969), 80-88, amb la bibliografia més important, i, per citar un article recent, l'interviu de F. de B. Moll a *Midi Libre*, resumida al «Diario de Mallorca», 9 desembre 1969.

BANCA MARCH

Capital desembossat	Ptes. 400.000.000' -
Reserves	» 899.168.590'79
Saldo Regularització	» 410.638.928' -

Domicili social:

PALMA DE MAJORCA

Sant Miquel, 17 - Telèfon 224805 (5 línies)

Apartat de Correus núm. 672

Agències Urbanes:

Porta de Sant Antoni; Plaça Pius XII; 31 Desembre, 52; Calvo Sotelo, 202 (El Terreno); Avda. Bartomeu Riutort, 33 (Ca'n Pastilla); i c/. Neira, 37 (Sant Jordi)

Sucursals:

BARCELONA, c/. Caspe, 17

Agència Urbana: c/. Balmes, 195

» » c/. València, 104

» » c/. València, 327

» » Avda. de Madrid, 188

BINISALEM, CAPDEPERA, FELANITX, EIVISSA, INCA, SA POBLA, LLUCMAJOR, MANACOR, MONTUIRI, MURO, PETRA, PORRERES, SANT JOAN I SANT LLORENÇ

Realitza tota classe d'operacions de

BANCA   BORSA   CANVI

Cambra cuirassada amb compartiments de lloguer

Aprovat pel Banc d'Espanya amb el número 5.042

La Novel·la de Llorenç Villalonga

per **Jaume VIDAL ALCOVER**

Senyores i senyors:

En el repartiment dels temes d'aquesta Aula de Novel·la,¹ me'n toca un, avui —*La novel·la de Llorenç Villalonga*—, particularment ingrat. Això és:

1er, perquè es tracta d'una persona viva: en Ll. V. menja i beu encara —i que sigui per molts d'anys!— entre nosaltres; la seva obra, per tant, no està acabada i, encara que improbable, és possible que, en un tomb ulterior, ens obligui a modificar el judici que ara ens mereix.

2on, perquè en Ll. V. és amic meu. En els tribunals de justícia i en els d'oposicions —que són els de la injustícia— es preveu, com a causa de recusació d'algun dels membres, l'amistat íntima amb l'encausat o amb l'opositor. Això de l'amistat pot donar als judicis unes sorprenents girades. Hi ha gent que, en els seus amics, no veuen més que uns iguals a si mateixos, i tenen, per cert, un ben pobre concepte de si mateixos, perquè no els reconeixen la menor qualitat extraordinària: «Figura't, aquest —diuen, desdenyosos—, el conec de tota la vida!». I, disposats, generosíssims, a reconèixer talent i geni, fins a la transcendència metafísica, en el darrer dels escriptors forans, es tanquen a acceptar-los en una persona que freqüenten cada dia: deuen trobar impossible que un home que, tal volta, fa una vida molt més senzilla que la d'ells, que, si fa no fa, té, com ells, les mateixes necessitats i urgències d'ordre físic, que és, probablement, més pobre que ells, més lleig, potser ni tan sols allò que en diuen brillant d'enginy o de conversa, fins i tot qui sap si carregat de manies i de debilitats, etc., no conceben, dic, que un home així sigui capaç d'una activitat intel·lectual superior. Per aquests, tal volta, deien els vells mestres de la crítica que, si bé és cert que l'obra d'un autor va lligada a la

seva vida i que el coneixement d'aquesta pot ben sovint aclarir el sentit d'aquella, també és ver que l'exagerada atenció a la vida d'un home pot entorbolir la comprensió de la seva obra i alterar-ne el significat autòcton. O, amb paraules més planeres, que són molts, per desgràcia, els ajudes de cambra, per als quals, segons la dita, no hi ha cap gran home.

Altres amics, en canvi, s'emprenen d'una tal admiració pels qui tracten quotidianament o amb ells conviuen, que els posen, com aquell qui diu, per damunt els set savis de Grècia. És l'actitud dels qui troben ca seva els «*mea regna*» virgilians, els regnes únics de la terra, font de la saviesa i estatge de la felicitat. Per aquests, els millors homes del món són els seus conciutadans, i els artistes del seu país, els més genials d'Europa i terres adjacents. Per aquí guaiten els possibles dubtes. A la darrera conferència d'aquesta Aula, em demanaven unes senyores, assabentades del tema de la d'avui: «¿I seràs objectiu?». I jo pensava que esser objectiu, en l'ànim de les qui això em preguntaven, significava allò que en diuen parlar malament d'en Ll. V., cosa que seria, naturalment, el màxim de l'arbitrarietat i del subjectivisme.

Perquè és dóna el cas —i aquesta és la tercera causa d'ingratitude del tema— que en Ll. V. té molts d'enemics. Sí: té tots els enemics. M'explicaré, perquè en aquest punt radica, precisament, la legitimitat del seu triomf incontrastable.

L'home de 1931, l'esnob de *Mort de dama*, que llegeix Proust i Huxley quan no els coneix quasi ningú; que dirigeix una revista frívola —tothom es posa ràpidament d'acord en que no passa de cursi—; que professa d'irònic i d'insolent a l'enfront d'una cultura novella —Renaixença, de renèixer: i qui neix, encara que sigui per segona vegada, és un infant— i, per novella, seriosa i assenyada; que es burla dels aristòcrates ciutadans i que freqüenta els medis *déclassés* —la colònia estrangera i els forasters o aforesterats: els *déclassés* mallorquins, no gaire originals,

1. Conferència pronunciada a la Casa Catalana, de Palma, en les sessions de l'Aula de Novel·la de 1967.

són, tanmateix, extremadament curiosos i plens de matisos—, té l'enemistat de tots els grups i estaments socials de l'hora. És a dir:

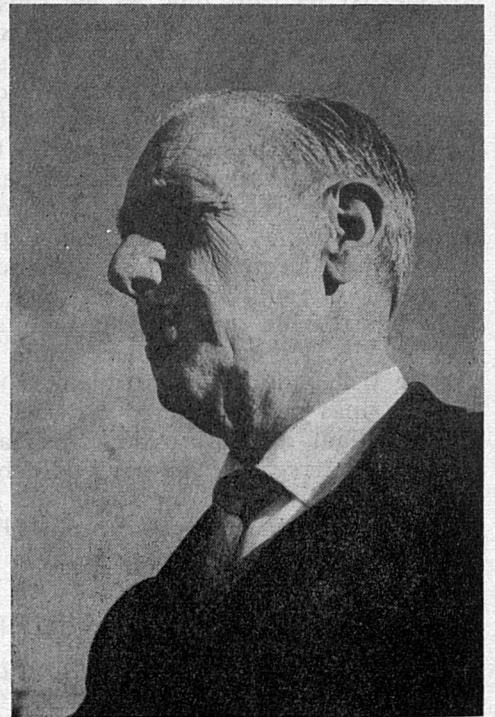
a) Té l'enemistat de la burgesia. És un esnob i és condició de l'esnob voler-se evadir de la classe on ha nascut per a confondre's amb l'aristocràcia —que no hi reïx, és clar, perquè l'esnob, ben a desgrat seu, admira massa l'aristocràcia perquè mai pugui ésser pres per un aristòcrata. La burgesia és, doncs, l'objecte principal de les burles de Ll. V., i se'n ressent i s'hi enfada: en primer lloc, perquè és, realment, la classe que, d'una manera més clara, ostenta els defectes que el novel·lista critica; en segon lloc, perquè, escarnint l'aristocràcia, escarneix els burgesos, que, com a classe mimètica que són, es miren en l'aristocràcia com a dins un mirall i hi contemplen les virtuts a què aspiren. (És l'esnobisme de grup o de classe, que, si bé té punts de contacte amb l'individual, no es pot confondre amb ell: és encara més cec, inconscient, irracional. Sembla que hauria d'ésser propi de societats immobiliàries, però jo crec que és congènit a la burgesia i que, fins i tot, l'acompanya, paradoxalment, en el triomf de la seva revolució.) La burgesia és, finalment, l'únic estament social viu de veritat i hegemònic a Mallorca —*et ailleurs*—, i la novel·la de Ll. V., naturalment, no fa la sàtira d'una societat morta. (El poble, allò que anomenam el poble, desconeix en Ll. V., com en Ll. V. el desconeix a ell.) Els burgesos, doncs, no li perdonen el seu dandysme desdenyós i l'acusen de no haver entrat mai a una casa de cavallers. Ell arribarà a contestar-los, dient-se descendent d'un cavaller llenguadocià i fent la història dels seus avantpassats. Molt hàbilment: es riurà d'ells —com si, realment, fos un gran senyor que tengués una avior de ducs feudals i guerrers sanguinaris, derivats, en les darreres branques de l'arbre genealògic, cap a la il·lustració i a la bogeria—, dirà que no eren res, però afirmarà la seva existència expressa. Això, a Mallorca, no es perdona. Per la raó d'aquell esnobisme de grup que apuntava abans, però també per una qüestió de seny: consideren, els mallorquins, que si qualcú és il·lustre per la seva família, ho sap tothom, i que, si no ho és, no cal que en parli, perquè, parlant-ne, tanmateix, no hi tornarà.

b) Té, també, l'enemistat de l'aristocràcia. O, més ben dit: de primer antuvi, l'aristocràcia l'ignora —no llegeix *Mort de dama*—; més tard sí, aconsegueix que alguns aristòcrates el llegeixin i reïx a fer-se amb la seva enemistat. Pensem, tanmateix, que si els botifarres mallorquins haguessin llegit *Mort de dama*, no s'hi haurien reconegut. L'aristocràcia, en el llibre famós, és la baronessa de Bearn; no dona Obdúlia Montcada, que, realment, d'una burgesa estufada no passa. Aquesta baronessa de Bearn, amb les seves absències i els seus silencis i la seva mollor de fi de raça,

és la figura més falsa, més postissa, de tota l'obra de Ll. V.: és l'únic personatge que el novel·lista no ha conegut, a no ser a través de lectures. (Sempre que em top amb ella, record aquelles paraules amb què una senyora de debò definia uns oficials de l'exèrcit, molt educats i obsequiosos, que sortien —era en temps de guerra— amb les seves filles: «Són massa fins per ésser senyors».) Però, més tard, en l'avator de *Bearn*, Ll. V. acompleix la venjança de l'esnob: bescanta aquella classe superior que ni l'ha rebutjat ni l'ha arribat a admetre. Per l'autor de *Bearn*, la vertadera aristocràcia, els senyors autèntics, són els propietaris rurals, que tenen una idea com a feudal de la seva avior i del seu prestigi. Els aristòcrates ciutadans, els botifarres, són desdenyables: una classe que s'ha fet il·lustre a força de matrimonis i de doblers, l'avior de la qual, en el millor dels casos, no passa del segle XVIII, perquè ja se sap que «botifarra» és una corrupció de «botifler», que eren els partidaris dels Borbons en la guerra de Successió, etc., etc. Va ésser, precisament, un botifarra el qui em descobrí tot això, endevinant-ho: «¿Com és —em digué— que en Ll. V. té aquesta mania contra es senyors?».

c) Té l'enemistat de l'església. Ll. V. —l'esnob de 1931— professa quasi d'ateu, d'agnòstic o, si més no, de volterrià. Recordau l'escena de *Madame Dillon* —sempre que em refereixi a aquest

Llorenç Villalonga, 1963.

llibre l'anomenaré així, *Madame Dillon*, per les causes que explicaré més envant—, aquella escena del Bonjesuset que fa una capada quan li tiren quatre cèntims dins la bacina i que, una vegada que la protagonista li tira un duro, perd el cap. Els capellans d'aquest llibre i de *Mort de dama* —una mica dignificats en les darreres versions, potser per motiu d'una certa mudança ideològica de l'autor, però en principi (ho sé cert) per raons de censura— són absolutament risibles, quan no palesament culpables. També ho és, risible —si bé aquí la riallà, daurada per l'amor, esdevé amable, poètica—, la pietat, sentimental i egoista, de Maria Antònia, a *Bearn*. Es tracta de la religió de Mare de Déu trobada, de Mes de Maria i de Quaranta Hores, d'exvoto i de rellíquia, miraclera, elemental, bamba: facilíssima a la befa. Però després resulta que el conservadurisme de Ll. V. —recordau: tots els esnobs són conservadors— l'indueix a combatre, no ja el progressisme social —pensau en aquell manescal d'Inca de la I part de *Bearn*—, sinó qualsevol altra espècie d'avançament —que el sedueixen, en canvi, en el terreny de la ciència experimental— i, d'una manera particular, les reformes imposades o aconsellades pel darrer Concili Ecumènic. O sigui: que si, en 1931, tenia l'avversió de les beates, té ara, en 1967, la del clero progressista —i de retruc es passa al bàndol d'aquelles bones senyores que encara, des del temps de *Mort de dama* ençà, van a la novena i pregunuen pels avantpassats i que tampoc estan per reformes.

d) Té l'enemistat dels intel·lectuals. No parlem dels de 1931. La sàtira de *Mort de dama* els alcança de ple: Aina Cohen, el clan de «Bé Hem Dinat», etc.; però també els castellanistes de l'«Ateneo». Ja he dit que Ll. V. posa d'irònic i d'insolent a l'enfront d'una cultura novella, jove i, per tant, seriosa i assenyada. La falta és seva, sense dubte. Però ¿qui té la culpa, si un tassó de vidre cau en terra i es trenca: el tassó que és massa fràgil o el trespol que és massa dur? Vull dir que la qüestió, entre Ll. V. i els intel·lectuals de «La Nostra Terra», era la d'una absoluta, irreduïble, incompatibilitat. Les causes d'aquesta incompatibilitat em semblen evidents; voldria reeixir a explicarles amb claredat.

Són elles, en un aspecte —potser el més irrelevant, el més superficial, però, tractant-se de Ll. V., el trob molt significatiu—, de tipus social. La gent de «La Nostra Terra» —classe mitjana, homes de carrera, conscients del que eren i sense especials debilitats per a atènyer estaments superiors (un dels trets evidentment fals d'Aina Cohen, vàlid només en funció de l'esperpent que resulta el personatge, és el de les seves aspiracions socials)— no pertanyia, evidentment, al món que pot constituir el somni d'un esnob. Ni tan sols eren fills de la família més senyora de la part forana, com en el cas de don Miquel Costa,

ni amics personals del cap del Govern, com don Joan Alcover. Però, sobretot, no es posaven dol si es moria algú de ca la Gran Cristiana o de ca la Torre —perque no eren parents seus— ni, d'altra banda, es lliuraven al *pousse-café* o al te dansant, amb els Xims Puigdesaura del moment, que rebien les primeres influències i contactes estrangers.

Ideològicament —i és aquest un altre aspecte, teòricament el més important, d'aquestes causes d'incompatibilitat que treim a anàlisi—, estaven a puntes oposades. No cal dir-ho: un home com Ll. V. havia d'esser monàrquic. Ho era. I resulta ben elegant que fés una defensa del Rei, tot just implantada la República. (Ben elegant p'en Ll. V. i ben elegant per la República, ni cal dir-ho.) No és que els homes de «La Nostra Terra», tal volta, no ho fossin, monàrquics. Ni que ho fossin. És igual. En tot cas, no militaven tots en el mateix partit polític. Però hi havia una causa comuna que els inclinava, fatalment, cap a la República i a les ideologies polítiques de tendència esquerrana. I, no obstant, aquesta causa comuna era ben neta i elemental: la reivindicació de si mateixos en llur pròpia llengua i en llur pròpia cultura. Ll. V. no els va entendre mai. No em referesc a la minuciosa història dels anys difícils i no he de fer-la ara. Vull al·ludir a la incomprensió que Ll. V. mostra sempre envers el fenomen de la Renaixença i, d'una manera particular, en les seves repercussions a Mallorca. Durant algun temps vaig creure —tots podem viure enganyats— que la burla de Ll. V. es devia a la mediocritat de l'obra poètica dels que jo mateix he anomenats epígons. He comprès, més tard, que m'errava. El que desvetlava la seva ironia era, precisament —ben a part els lirismes—, la gran obra cultural i social d'aquells homes, molt més important del que poguem creure els qui hem vengut darrere, perquè encara no hi hem posat prou esment. És clar que el camí més fàcil era el de la paròdia poètica i aquest va prendre el satíric, component els poemes inefables d'aquesta gran figura de la nostra narrativa que, malgrat tot, és n'Aina Cohen.

Però no solament està en contra d'aquells intel·lectuals mallorquins de 1931. També, lògicament, hi té els d'ara, en contra. Sobretot els intel·lectuals que tenen i que mantenen postures —diguem-ho ràpidament— esquerranes. (Que són i han estat sempre —des de fra Anselm Turmeda a Carles Riba o, per al·ludir també a l'altra banda de l'Ebre, des de Juan Ruiz a García Lorca— els qui han comptat una mica, en aquest món de dretes.) No valdrà la pena, pens, de raonar aquesta asserció: una elemental coneixença de l'obra de Ll. V. i les quatre coses que he dit fins ara ens forneixen dades de sobres.

I hi ha encara un darrer punt de dissidència amb els intel·lectuals d'última i de penúltima hora. Un punt de raó estètica. A Ll. V. les con-

questes de l'expressió literària, vull dir, aquells purs miracles i enginys de la paraula, el valor del mot per si mateix, les modulacions de la prosòdia, els encadenaments de la sintaxi, tota aquella meravella latent de l'idioma que els simbolistes capien tan agudament i que ha possibilitat, sobretot, l'esclat de la poesia moderna, tot això, a Ll. V., li mereix, si de cas, un somriure. No ho entén, no li diu res. Està negat a la poesia, com altres estan negats a la música o a les matemàtiques. És lògic que també estigui negat a la comprensió d'obres tan rellevants en la novel·lística actual com són les de James Joyce i William Faulkner. O sigui que l'escriptor refinat, aristocràtic, que vol esser, si no ho és, Ll. V., no professa cap d'aquelles idees orteguianes sobre l'art minoritari, de què ens va donar tan complida i personal relació, dimarts passat, n'Andreu Ferret. D'altra banda, no és que tampoc defensi el lirisme realista, el teatre èpic, el *nouveau roman*, l'estructuralisme o qualsevulla de les tendències que s'usen o s'han usat, ara o suara, en l'expressió de l'obra literària. Així mateix, però, ha admirat —i admira encara, supòs— un poeta ben d'avui: Gabriel Ferrater. I s'ha complagut llegint —el tema l'interessava— el *Galileo Galilei* de Bertolt Brecht.

Doncs bé: aquest home tan, diguem, d'ahir, tan poc progressista, així en l'aspecte religiós com en el polític i social; aquest escriptor enemistat amb la burgesia, amb l'aristocràcia i amb l'església; l'incomprensiu davant el fenomen de la Renaixença catalana; l'agnòstic d'un temps, derivat avui —seguint, com ell mateix ironitza, el procés de les persones assenyades— cap a un reaccionarisme quasi ultramontà; aquest novel·lista, l'humor i la ironia del qual són despietats i infatigables, troba, en la represa de la seva tasca literària, després dels anys de silenci —durant els quals, a més (perquè el silenci és relatiu, és clar), col·labora assíduament, per més agreujar la cosa, en un diari falangista—, editors i propagandistes entre els seus enemics.

En efecte: l'editorial Moll li publica la seva primera novel·la després del 36: *La novel·la de Palmira*. Basta repassar la llista de publicacions d'aquesta editorial —i no parl ja de l'obra personal del seu propietari i director— per comprendre fins a quin punt estava —i està— absolutament identificada amb el pensament i la ideologia dels homes que feien «La Nostra Terra» i com prenia part en aquella causa comuna que els unia tots. A partir de 1961, Joan Sales, novel·lista d'alçada i director de la col·lecció «Club dels novel·listes», esdevé editor —i en exclusivitat— de Ll. V. I Joan Sales és un intel·lectual de la República, un home que ha passat anys a l'exili de Sud-amèrica, etc.: sembla, vull dir, que no hi hagi res tan oposat a Ll. V. com Joan Sales. Finalment, en 1966 li publiquen un primer tom de les seves obres completes les «Edicions 62», empresa edito-

rial, els títols de la qual ja coneixeu: Lukács, Gramsci, Teilhard de Chardin, i, en novel·la, Marguerite Duras, Carson MacCullers, Faulkner, Pavese... I encara podria recordar les seves col·laboracions a «Serra d'or», la representació del seu *Faust* per l'«Agrupació d'Art Dramàtic», a Barcelona, etc.

¿Què passa? Evidentment, podríem parlar dels anys asserenadors, dir que l'esquema que jo he traçat és susceptible de matisacions que, en certa manera, el neutralitzen o que, almenys, el fan acceptable. Però, per a mi, la resposta és més simple: Ll. V., per damunt les seves idees i actituds morals, religioses, polítiques, socials, etc., és un gran novel·lista. Em permetreu, doncs, que, ja que he de parlar de Ll. V., parli, en aquesta Aula de Novel·la, de novel·la.

L'obra de Ll. V. —no obstant haver estat objecte d'una tesi de llicenciatura en Filologia Romànica i no obstant haver merescut l'atenció de la crítica, fins al punt d'obtenir-ne el premi nacional en 1961— no ha suscitat encara un estudi ferm i complet. El treball més ambiciós, en aquest aspecte, és tal volta el pròleg de Joaquim Molas al primer volum d'obres completes, aparegut el setembre de 1966, sota el títol *El mite de Bearn*. És, tanmateix, aquest pròleg de Molas, un treball més hàbil que encertat. Sembla que vol justificar la inclusió de Ll. V. en una col·lecció de «Clàssics catalans del segle XX» i li atribueix designis de testimoniatge, de reivindicacions socials, fent-lo, en summa, el novel·lista que narra l'esbaldida de l'aristocràcia de Mallorca: «L'obra de Ll. V. —diu— constitueix un testimoni de la decadència de l'aristocràcia rural mallorquina». Res més lluny de Ll. V. que aquests aires èpics. Precisament Ll. V. és el qui fa de la *Il·liada* i de l'*Odissea* dues novel·les psicològiques. Fa molts d'anys, ja vaig dir, definint Ll. V., que preferia «el to menor a l'estridència, l'enginy al geni, l'anècdota a l'axioma, *El sí de las niñas* a *El alcalde de Zalamea*, Proust a Dostoievski, la Literatura a la Filosofofa». Si hi ha una diferència entre Ll. V. i el príncep de Lampedusa —el paral·lel ha estat establert i per això el retrec—, és exactament aquesta: Lampedusa fa, en efecte, la novel·la d'un món que s'acaba, el de la vella aristocràcia substituïda per la burgesia del *Risorgimento*, i ho fa a ciència i consciència, expressament; Ll. V. conta la mort d'una senyora i l'espoltrida d'una casa, en particular. Dona Obdúlia serà matemàticament substituïda per la seva hereva, la qual arribarà a ser tan «senyora» com ella: conta, doncs, la continuïtat d'una aristocràcia i la voluntat d'una hereva *parvenue* de restaurar-la en si mateixa. El que s'espoltreix, amb els senyors de Bearn, no és tant la casa i la fortuna com el seu prestigi. L'aristocràcia de la casa de Salina és autèntica. La dels senyors de Bearn és més tost —i l'autor ho diu

Dhey, l'esnob despreocupat dels «més feliços trenta» a dins el seu ambient. Llorenç Villalonga, dempeus el primer a la dreta. Tot seguit la directora de Palma-Post i Nicolau Brondo, director de El Día. Asseguda, primera a l'esquerra, Mrs. Cameron, dama pintoresca i suposada cosina del rei d'Itàlia. Alcúdia, 1935.

expressament— suspecta. No hi ha, en l'obra de Ll. V., més alè èpic que el que hi volguem posar, ni més transcendència que la que sorgeix, naturalment, d'una obra d'art autèntica. Ll. V. mateix ha respost a totes aquestes, diguem-ne, generoses atribucions de designis transcendents, amb aquella ironia de dir que no és de la decadència d'una classe social, que s'ha preocupat tot al llarg de la seva obra, sinó de la de totes les classes socials, perquè el que decau és la cultura d'Occident.

Ja a *Mort de dama* escrivia: «Dhey —era el pseudònim de 1931— ha volgut anotar, a la llum suau de l'humorisme, alguns mínims motius de viure». Salvant la possible retòrica de tanta modestia, em sembla prou acostada al contingut de la veritat. Només que la llum de l'humorisme no ho era gens, suau. (Ll. V., que troba arreu motius de burla i de riulla, no té res que veure amb això que anomenam un humorista.) *Mort de dama* és una sàtira cruel i despietada que només el pas del temps i el succeir-se de les generacions pot perdonar. És, però, un gran llibre, una excel·lent novel·la o, si voleu, un agudíssim esperpent.

Un esperpent, això és. L'esperpent és a la sàtira —i la voluntat satírica de Ll. V. és palesa— el que la poesia pura a la lírica. Hi ha, en l'esperpent, una deformació tal de la realitat, que acaba desfent-se'n. La validesa dels tipus esperpèntics no depèn de l'exactitud amb que s'ajustin a

la realitat sobre la que es recolzen —tot art és real: tot art es recolza en una realitat— o de la qual sorgeixen. La creació d'un tipus esperpèntic és el resultat d'un alambinament artístic que li permet d'encaixar una vida pròpia, tal volta com cap altra creació literària. D'aquí la universalitat del Quixot, malgrat esser la narració de Cervantes una mica feixuga de llegir. D'aquí que dona Obdúlia Montcada i, sobretot, Aina Cohen siguin dues obres mestres.

Joan Triadú, en aquesta Aula, va explicar la persistència del ruralisme, procedent de l'època realista, dins la novel·la catalana. La gran novel·la d'aquella hora és encara, en efecte, *Laura a la Ciutat dels Sants*, de Miquel Llor, on, amb la tècnica narrativa dels grans autors realistes, se'ns explica el trasplant d'una dona de ciutat a una vila pagesa, espessa de fosques i de prejudicis. El darrer narrador que tenim a Mallorca és mossèn Salvador Galmés: una de les grans figures de la narrativa ruralista —i social— de Catalunya. Ll. V., anostrat en Anatole i coneixedor de les seves caricatures —*L'iles des pingouins*, *La révolte des anges*— trenca amb la tradició —o la desconeix— i fa, amb *Mort de dama*, la primera novel·la ciutadana de Mallorca. (Maura i Oliver —com els sainetistes: Penya, Ferrà— havien fet novel·letes, contes i comèdies de barri: circumscrits a l'estament dels menestrals, havien cercat el tret pintoresc, més que no el mínim motiu de viure nor-

mal. Eren els costumistes.) Aquest és l'únic tret que pot fer-se a la crítica coetània: no ho va veure. Particularment, sempre he cregut que aquells intel·lectuals mallorquins dels anys vint i dels pocs trentes que els deixaren viure, tan avançats culturalment —i científicament—, tan al dia, tenien, tanmateix, la sensibilitat retardada. Dhey no. Dhey, que es reia de les exageracions de l'expressionisme —mentre els estrangers o estrangeritzats que freqüentava aplaudien *Metropol* i «La Nostra Terra» publicava crítiques elogioses d'*El cuirassat Potemkin*—, sabia que havia passat el costumisme, el ruralisme, que el folk-lore del bolero i ametler florit era una postisseria i que la cosa més pintoresca dels palaus mallorquins era la gent que els habitaven.

Mort de dama no significa encara tot això, però hi apunta. Ara Ll. V. sembla rebutjar *Mort de dama*, com si la crítica adversa de 1931 hagués arribat a convèncer el senyor reposat i assenyat de 1967: ell mateix, recollint paraules de Miquel Ferrà, la titlla de «pàl·lid esperpent» i de «roseta de quatre fulles». Però cal desconfiar: entre la novel·la de 1931 i la inclosa en les O. C. hi ha set capítols de diferència. L'obra ha crescut, amorosament atesa per l'autor, el qual ha reeixit amplament en la comesa. Jo he fet la història minuciosa de *Mort de dama* en un pròleg destinat al primer volum d'O. C. de Ll. V. que li publica les «Edicions 62». (Aquest pròleg, so pretext que arribava amb retard, em fou rebutjat; això no va impedir que Molas fes el seu pròleg un mes després d'haver rebut el meu i que el volum trigàs encara un any a sortir.) Ll. V. assegura que *Mort de dama* estava ja escrita als vint anys. Les referències que fa a l'obra de Proust, a la Dictadura, a un llibre —publicat en 1928— sobre jardins i cases de Mallorca, a l'Ateneo —que és una fundació republicana— i, en fi, al turisme d'avantguerra, proven sobradament que l'obra és escrita del temps que la publica. Potser hi hagués una primera redacció, esquemàtica, girant tota la història a l'entorn de la protagonista, però Aina Cohen i els de «Bé Hem Dinat» són dels darrers anys vint. Hi hagué, molt d'hora, una ampliació en forma d'obra dramàtica. (La versió teatral és posterior a la novel·la i no anterior, com suposa Molas.) Hi hagué, llavors, una gran crescuda en la versió castellana que jo vaig fer per «Papeles de Son Armadans». I, encara, per la versió de les O. C., l'autor hi va afegir un capítol, on satiritza molt agudament el neo-catalanisme en que incorre —com si fos un enze d'avui mateix— la pobra Aina Cohen.

Mort de dama em sembla, encara avui, una gran obra. Si l'autor la rebutja, respectarem el rebuig pel que pugui significar de canvi en la seva ideologia o en la seva apreciació del món i dels homes que hi viuen. Però seguirem llegint *Mort de dama*.

Aquest augment en set capítols de què fou objecte *Mort de dama*, des de la seva primera edició fins a la darrera, no dóna el mateix resultat en un altre llibre, *Madame Dillon*. L'autor ho explica dient que *Mort de dama* és una novel·la feta en estil vermicular: a un cuc, sembla que poguem afegir-li o llevar-li anelles a discreció sense alterar-ne l'estructura, perquè no en té. No discutiré la teoria. Però, si és així, *Madame Dillon* deu tenir una estructura de solidesa garantida, perquè els capítols afegits per fer-ne *L'hereva de donya Obdúlia* i després *Les temptacions* no han fet més que embullar. Ni tan sols han reeixit a incorporar-se al relat: hi estan com a entreperllats; es poden treure, sense trastocar res, i la novel·la recobra el seu propi sentit i la seva pristina validesa.

Madame Dillon —ja he dit abans que l'anomenaria sempre així, per les raons que acab d'exposar— és la primera obra del que jo he anomenat «cicle de Fedra». Aquest cicle el componen una novel·la i dues obres de teatre, una d'elles transformada, després, en novel·la: *Madame Dillon*, *Silvia Ocampo* —en la versió novel·lada, *Rosa i gris*— i *Fedra*. Les raons de la meva denominació són evidents: es tracta de l'amor —sempre, en una mesura més gran o més petita, impossible— entre una dona ja gran i un allot jove. L'Hipòlit de Ll. V., evidentment, no ha fet vot de castedat ni la Fedra villalonguiana sent, en estimar-lo, que cometi un incest. És, simplement, una diferència d'educació, d'anys i de cultura el que els separa. L'ambient de *Madame Dillon* és el de la colònia estrangera dels anys trentes: res, encara, de turisme de passa-i-corre, sinó gent més arrelada, ja prou *débauchée*, no cal dir-ho, però culta i curiosa. *Rosa i gris* té per escenari, com diu Molas —aquesta vegada té en compte el meu pròleg inèdit—, el món dels forasters. (Un món que no podem anomenar *déclassé*, perquè no ha estat mai *classé* dins aquella difícil societat mallorquina d'avantguerra, i que Ll. V. freqüentava particularment.) Hi ha sempre, d'oponent, però molt al fons —això és l'error dels capítols afegits a *Madame Dillon*: treure aquest món a primer terme—, la societat autòctona, que no pren part en el drama. (Teniu en compte que Felipa, a *Rosa i gris*, per mallorquina que sembli, és perfectament forastera: en té tots els trets i reaccions.) Tant Alcía Dillon —la milionària nordamericana, amb maragdes i Lincoln xarolat— com Silvia Ocampo —la poetessa sudamericana, absolutament pobra i bohèmia, però, al seu dir, famosa i, indubtablement, inquieta i cultivada— «no són —també ho diu Molas— sinó un desdoblament de la clàssica Fedra». Però no tenen la dimensió tràgica de l'heroïna grega: no es mataran per l'amor d'Hipòlit; es limitaran a anar-se'n.

De les dues novel·les que coment, la meva preferida és *Madame Dillon*. I, no obstant, Silvia

Amb Mercè Rodoreda al Club Nàutic de la Ciutat de Mallorca. 1965.

Ocampo és molt més viva, molt més autèntica, que Alícia Dillon. És evident que l'autor l'ha coneguda més de prop, l'ha entesa millor. Alícia Dillon es manté sempre dins una certa llunyana dignitat i desperta enveges dins l'ambient on es lliga. *Madame Dillon* és, probablement, el llibre més «literari» de Ll. V.: hi ha una alcova buida, que evoca un poema de Miquel dels Sants Oliver; aquesta alcova era la d'una filla de la baronessa de Bearn —el personatge, ja ho he dit, més postís de Ll. V.— que es va suïcidar; la seva tomba és dins el bosc de la possessió, i un dia hi neva —com en un quadro romàntic—; hi ha una allau de troncs que van a parar a un torrent, que els du a la mar, etc. Així i tot, és un llibre excel·lent: compta en ell, sobretot, l'aventura interior d'aquella dona, àvida i fastiguejada ensem amb el seu amant: un don Juan com tots, elemental, físic.

Aquestes obres del cicle de Fedra són les úniques de Ll. V. on la sàtira resta en segon terme. No tenen un desenllaç grotesc i la ironia esdevé piadosa i permet l'entrada a la poesia. Tal volta caldria pensar, també, com a excepció, en *Bearn*, el capítol del nostre novel·lista.

Bearn i el seu mite s'inicien, desset anys després de la publicació de *Madame Dillon*, amb *La novel·la de Palmira*. Durant aquests anys Ll. V. ha anat fent: ha escrit unes narracions dialogades pel bon amusement d'un cercle amical —s'han publicat després, sota el títol de *Desbarats*— i sobretot ha ajudat, generosament, al seu germà Miquel, encadenat pel *quotidie morir* d'una paràlisi progressiva al seu llit de la casa de Bunyola —o, si voleu, de Bearn. La guerra, per a Ll. V., ha signi-

ficat poca cosa: paradoxalment, uns anys de molta pau. No n'hi fem un retret excessiu. Així obraren també molts d'intel·lectuals francesos, italians, alemanys, durant la darrera gran guerra: sostrant-se al desastre tant com pogueren. Ll. V., a més, durant aquest temps, es va casar. Això, que pot semblar una pura dada familiar, és, en Ll. V., fonamental: perquè, casantse, coneix, finalment, Maria Antònia.

Maria Antònia de Bearn és una senyora pagesa —i, com a tal, sap què és una bona i una mala anyada—, austera, assenyada, conservadora i devota. No té res que veure amb aquella baronessa de *feuilleton* que circulava per les pàgines de *Madame Dillon* i de *Mort de dama*: tant s'hauria valgut que es digués tot un altre nom. (Joan Sales explica aquests confusionismes que fomenten els personatges de Ll. V., repetint-se els noms, i que tornen sortir quan ja són o haurien d'esser morts, dient que són com grans actors que, essent sempre els mateixos, representen diversos papers. I Rafael Conte, recentment, ha escrit que els llibres de Ll. V. «formen un conjunt unitari, on els personatges i els temes apareixen i reapareixen com en una gran simfonia».) Maria Antònia és la sola vida realment salvable de tota l'obra de Ll. V. Encara que la trobem, per primera vegada, entre els comparses de la sàtira.

Perquè *La novel·la de Palmira* és la represa de la sàtira. Aquesta vegada, però, la sàtira és el pretext: l'interès del llibre està en els dos personatges que, a despit del títol, protagonitzen la narració. Permeteu-me que citi, literalment, el que vaig escriure en aquell pròleg inèdit, que ja he esmentat: «Tonet i Maria Antònia són dos perso-

natges que professen una ideologia i una moral clarament racionalistes... Per definir els seus dos personatges, Villalonga els oposa —segons una fórmula habitual en ell— un món tot contrari i per partida triple: Palmira d'una banda; de l'altre, els subordinats: amitgers i criades; finalment, el món nou que s'insinua a la darrera part del llibre. Palmira és el progrés i l'ordre —aprosos del seu padrastre, el senyor Llançó—, els quals, amanits amb les fórmules d'una bona educació de sobrevenguts, representen la burgesia barcelonina. És llavors, quan d'espectadora a la «Maison Dorée» passa a primera figura de la «Parrilla Condal», l'aspirant a dama de món, segons les modes de la postguerra, que permeten de viure sempre fora casa, a la terrassa d'un cafè o a una «boite de nuit», tractant continuament gent desconeguda, que no arribam mai a saber ben bé qui són, però que deuen pertànyer sense dubte a aquesta societat internacional que sol protagonitzar les revistes il·lustrades de més venda. Els pagesos, els amitgers i les criades vénen a ésser, per dir-ho amb paraules conegudes, la rebel·lió de les masses: la revolta proletària contra el capitalisme burgès. I quan el narrador comenta que 'el capitalisme ha tengut una existència molt més curta i precària que la vella noblesa', igual que quan es refereix, despectivament, a 'l'aventura napoleònica', ens fa avinent de quin costat són les seves simpaties i àdhuc a quin món se sent lligat, amb lligams de sang i d'esperit. La societat de 1980, finalment, dins la qual passen Tonet i Maria Antònia els darrers anys de la seva vida no és més que la caricatura d'aquesta postguerra en què vivim nosaltres i que, segons frase del propi Villalonga, no acabarà fins que no esclati una altra guerra.»

Aquests dos personatges —Tonet i Maria Antònia— no són encara els senyors de Bearn: no han assolit encara la transcendència literària, no han esdevengut mite. Són encara, només, el producte fidel de l'observació. I no pretenc de fer frases: quan observam una cosa massa d'aprop, no la veim bé. El protagonista de *L'àngel rebel* arriba a saber tantes coses del mariscal de Soubise, que no encerta a escriure'n la biografia. Vists de més lluny, amb ulls de novel·lista, Tonet i Maria Antònia esdevendran —diguem-ho orsianament— categoria, i al seu entorn es bastirà una de les grans novel·les catalanes de tots els temps.

Per mi, caldria una sessió sencera d'aquesta Aula —i més, segurament— per comentar *Bearn* de forma adequada. «*Bearn*, a més d'esser una obra mestra, representa la plenitud literària de Ll. V., i, com la mateixa plenitud humana, feta de tots els actes i pensaments, de totes les experiències i de totes les ignoràncies, dels encerts i dels errors, dels aprenentatges i dels oblits de l'individu, que hi convergeix tota la seva vida anterior, així a *Bearn* convergeix tota l'obra de Ll. V., el

seu pensament, mantengut fidel a si mateix, rigorosament depurat cap a la realització d'un ideal ja apuntat des dels primers escrits del novel·lista i, malgrat aparences que semblen de vegades traï-lo o contradir-lo, mudat a penes per un acomodaticí ajust a les circumstàncies, segons la màxima posada en boca de don Antoni de Bearn, el qual predica que cadascú cal que sàpiga treure profit de les contingències entre les que li ha tocat viure, perquè del propi pa, resa la dita mallorquina, llescaràs les sopes».²

Bearn és ja anunciat a *Mort de dama*: el Dhey de 1931 somia ja en fer la novel·la de Mallorca, tal com podia somiar fer-ne el poema mossèn Costa i Llobera davall la gran alzina de Mossa. Felïçment, el va fer al seu temps. Si l'hagués fet el 1931 i sobre la base de la baronessa de Bearn, hauria resultat una tasca frustrada. Però el 1960, ja no Dhey, sinó Ll. V., ha conegut Maria Antònia i l'ha tractada d'aprop, de veritat. «Maria Antònia és el veritable símbol de Bearn. Ella és la respectada pel poble. A ella acuden... els pagesos de la contrada i ella és la que, sense vacillar, dona les ordres que regeixen el benestar de la casa. Només un moment es tramuda: quan, al final ja de la seva vida, li diuen que Xima és a Bearn i li revé potser el temps de soledat que passa al poble, quan es separa de Tonet i fins que es reconciliaren. I és que Maria Antònia és la pau, el sossec, l'ordre material, intel·lectual i sentimental. Quan aquesta pau i aquest ordre exigeixen un sacrifici no vacilla: deriva converses, entén les coses així com li convenen i sent només el que vol sentir. Passa pel món sense fer mal ni més bé que el d'escampar —i ja és prou— una gran serenitat al seu voltant. Al final del llibre, el novel·lista li fa perdre un poc el cap. Hom diria que li dona una droga. Potser la felicitat de Bearn no es podia mantenir amb el cap clar. El procediment no és nou en l'obra de Ll. V., el qual actua com Shakespeare —blasmat, no obstant, pel seu Tonet—, que per promoure la tragèdia lliura els seus personatges a la follia».³ La follia presideix, en efecte —com veurem ara totd'una—, els desenllaços de Ll. V. I també el de *Bearn*: la sàtira pega un cop d'ala sobre aquell món de pau i se l'emporta. L'epíleg —evidentment grotesc, absurd, amb aquells maçons alemanys i la cremadissa que fa el capellà de la casa de tot el que hi ha dins la misteriosa sala de les nines— és, no obstant, el que calia. (No ho saberen veure els editors del «Club dels novel·listes», que el varen suprimir. A l'edició de les O. C. ha estat restablert i Molas senyala, amb encert, com aquest epíleg, «insinuat o latent a tota l'obra, arrodoneix la desfeta destruint l'honorabilitat mateixa del llinatge

2. Pròleg citat.

3. Pròleg citat.

dels Bearn»). No se salva res: ni el present ni el futur, però ni tan sols el passat. Però no es tracta de la caiguda de tot un món, de tot un complex o estament social, sinó, simplement, d'una mica de món, d'un món privat, íntim: el d'uns senyors de la ruralia de Mallorca.

La novel·la està esplèndidament estructurada: es tracta d'una carta que don Joan Mayol, fill bord de Tonet, segons la fama, i capellà de la casa, escriu a un company seu de Seminari, perquè aquest trameti a l'arquebisbe de Tarragona els seus escrúpols sobre la possible publicació de les memòries del senyor de Bearn. Aquestes memòries, doncs, són l'objecte de la carta —és a dir, de la novel·la—, i l'objecte de les memòries és Maria Antònia. Es tracta, així, com a tres cercles concèntrics, el centre dels quals és l'amable senyora. El procediment està inspirat en una novel·la de Jean Schlumberger sobre les memòries del cardenal de Retz: *Le lion devenu vieux*. Ateny, però, el sistema, en Ll. V., una plenitud que no té en l'obra francesa.

Deia que és freqüent, en l'obra de Ll. V., el desenllaç grotesc, absurd: recordeu el testament de dona Obdúlia, la mort apoteòtica de Palmira «dan sa 'Parrilla Condal'» —com deien els periòdics francesos sensacionalistes—, etc. ¿És el voler i dordre de Ll. V. de què parla Josep Maria Llompart? Ll. V., racionalista, raonable, assenyat, testifica la victòria de la màgia, de l'imprevist, de l'irracional, dels esperits. El II volum d'O. C. de Ll. V. sembla que tindrà, com a títol general, el de *La raó i els esperits*. En ell s'inclouran, que jo sàpiga, les novel·les ja publicades *Desenllaç a Montlleó*, *L'àngel rebel* i *Les Fures* i les inèdites *Rosa i gris*, *Andrea Victrix* i *El Misanthrop*. A part *Les Fures*, que, en certa manera, forma part del món de Bearn —es tracta de la vida d'infantesa en aquesta vila pagesa i primitiva, transformada, amb els anys i malauradament, per la invasió del progrés, en un indret renouer i d'urbanitzacions quadriculades— i *Rosa i gris*, que, com ja he dit, forma part del cicle de Fedra, totes les altres —i encara una més, que supòs veurem prest a les llibreries, *La gran batuda*— responen plenament al títol. *La raó i els esperits*. No cal dir-ho: els esperits són els qui vencen. Venç la histèria de Celeste sobre l'assenyament britànic de Mrs. Seymour, vencen els robots descompostos sobre el món geomètric i asèptic d'*Andrea Victrix*. El puritanisme de César Lacar —en *El Misanthrop*— i el de Flo la Vigne —a *L'àngel rebel*— no es resignen a ésser salvats de la follia pel racionalisme materialista dels seus oponents.

M'he allargat molt i no em puc entretenir en l'anàlisi d'aquesta part de l'obra de Ll. V. —tanmateix, en la seva major part, inèdita. Només vull senyalar l'excel·lència —si parlem de novel·la, evidentment, i no de política ni de sociologia— de *L'àngel rebel* sobre totes les altres narracions d'aquesta tendència. *L'àngel rebel* és una història digna d'André Gide —i jo tenc una preferència, ben llegítima, per l'obra d'aquests autors d'allò que algú ha anomenat «novel·les intel·ligents». *L'àngel rebel* és, simplement, la història d'un home jove votat —perquè és instintiu, sentimental, impulsiu, purità— a la catàstrofe i els esforços d'un home gran per conjurar-la.

Vet aquí la clau d'aquesta part de l'obra de Ll. V., sinó de tota ella: conjurar la catàstrofe. Ell sap que la tragèdia existeix: que l'home es mor, entre altres coses. I que això és irremeiable. Un escriptor conscient ha d'ésser, forçadament, tràgic. Però ja fa temps que la intel·ligència ens ajuda a conjurar-la, la tragèdia. El fill dels Reis Catòlics va morir molt aconhortat per les lectures dels clàssics grecs, segons ens conta Pere Màtir d'Angheria. I, en els nostres temps —ho he dit altres vegades—, Stravinski, Picasso, René Clair, Valle Inclán, Espriu ens han ensenyat que la millor solució de la tragèdia es posar-la en mans de teresetes, de ninots de pedaç, d'arlequins multicolors, de nababs pintorescos, d'esperpents, els quals, salvats en els seus cels inútils, ens ensenyen que el millor que es pot fer en aquest món és burlar-se, amablement, de l'esforç pavorós que representa viure.

Jaume VIDAL ALCOVER

P. S. En lliurar aquesta conferència, per la seva publicació a la revista «LLUC», tres anys després d'haver-la pronunciada, no trob que el meu judici sobre Ll. V. i la seva obra es vegi obligat a modificar-se. Ans la petita història posterior, més tost, el ratifica: em referesc als articles publicats per Ll. V. a la premsa, a l'aparició dels llibres *Falses memòries de Salvador Orlan*, *La gran batuda* i *La «Virreyna»*, als premis que Ll. V. ha rebut, als homenatges de què ha estat objecte, etc. Aquesta mica de treball s'hauria d'ampliar. Però la tasca reclama ja la dimensió del llibre.

Abril, 1970.

GLOSAT A LA NIT TRÀGICA DEL PUIG MOLTÓ

per Joan MIRALLES I MONTSERRAT

Dia vuit de desembre de 1948, quan la fantasma de la nostra guerra civil estava en el record de tots, un succés commogué encara més tots els mallorquins. Devers les sis i busques del capvestre d'aquest dia, dos jovenots acudiren a la possessió montuïrenca del Puig Moltó per a robar, i, després de forçetar amb l'amo, el mig escorxaren a punyalades, però la madona se'n pogué salvar, i el pastor de la casa, quan un dels lladres se'n anava, li entaferà una escopetada que el ferí en els darreres. L'altre que l'acompanyava, perquè no el pogués acusar, se'l carregà damunt la bicicleta, però com que pesava molt el deixà devora una caseta i li fé un tall al coll, però tot i amb això encara no en morí. Mentrestant el missatge se'n anà a donar part a la vila, i els guàrdies civils, després de furgar per dins mates, rostolls i fondalades, trobaren a la fi el desgraciat amb la gargamella recent tallada, encara viu, tal com l'havia deixat el seu companyó. Hores més tard trobaren l'altre lladre dins un cinema de Ciutat després d'haver suat l'ànima per arribar-hi en bicicleta. Per arrodonir la tragèdia, no massa temps després, tots dos acabaven estrangulats per volta de garrot. Ultimament he sabut que moriren com a dos santets després d'haver-se empessolat una bona paella i un cigarró de l'Havana.

Tota aquesta tragèdia impressionà de tal manera a la gent, que durant molt de temps hom tremolava només sentit anomenar el nom d'aquesta possessió. I com si fos un esdeveniment succeït a l'Edat Mitjana els glosadors, portaveus del sentir popular se posaren a fer-ne cançons, una de les quals és la que transcrivim en aquest article.

L'autor d'aquest glosat, en Bartomeu Miralles Rossinyol, nascut dia 7 de juliol de 1904, pagès de professió, és un home magrentí i dotat d'una gràcia i vivacitat notables, tant quan parla com quan fa cançons. De petit anà a escola amb el mestre Palou, capellà i mestre d'escola i va fer el servei militar a Africa des de l'any 1926 a 1928. Durant una conversa que sostenguérem amb ell, ens digué que a Montuïri hi hagué també altres glosadors, com és ara: en Biel Sampol, son pare

d'en Toni Sampol de s'estany i en Pep Gomila Mesquida, son pare d'en Biel Onofre i alguns més. D'altres pobles recorda mestre Llorenç Capellà —pare d'en Mingo Revulgo d'Algaida—, en Sebastià Vidal de Cas Concos, en Jordi Miretó de Llubí, en Cartutxo de Sencelles, en Vic des Pont d'Inca, en Sansó de Vilafranca, en Joan Coll de Sant Jordi que explicava a base de codolades tota la vida del quarter, en Jaume Calafat, un tal Crespí, un Sociés de Sa Pobla, etc.

Són en total vint-i-quatre estrofes de cinc a nou versos, cada una, les que componen aquest glosat. Quant a la mètrica d'aquestes cançons fluctua entre sis i vuit síl·labes. Cal remarcar algunes rimes assonantades, com és ara: *ca seva* (est. 8) que rima amb *pena* i *grena*; *poble* (est. 15) que rima amb *torta* i *porta*, i algunes més. Es curiosa encara la rima en *ó* així com també l'esquema ABBAAB que es repeteix pràcticament en totes les estrofes de sis versos. En el text apareixen a més una sèria de castellanismes i alguns vulgarismes interessants, tots els quals posam en cursiva: *después* (est. 17), *alcasió* (est. 1), etc.

LLETRA DEL GLOSAT

1

Ara m'havia proposat
ja que tenc *s'alcasió*,
parlar d'una qüestió
que és un trebai delicat.
Volia escriure un glosat
a damunt lo que ha passat
enguany en es Puig Moltó,
i si sé fer qualche cançó
quedarà ben demostrat.

2

¿Que ho sents Bernat Galiana,
a qui deix aquest paper?
Creu-me, molt t'ho agrairé

si el tens una setmana
i que el llegesqui qui en té gana
i qui no en té que el deixi fer.

3

Si qualcú des Puig Moltó
aquest paper te demana
l'hei pots dar de bona gana
amb permís de s'escriptor,
ja que he sortit glosador
de la noche a la mañana.

4

I si a cas ve es sergent
deixa-l'hei per llegir-ló
i ell, qui té comprensió
vorà com a glosador
si som gens bo o dolent,
que jo ja m'estic creguent
que seré de lo millor.

5

Famili des Puig Moltó,
heu estat desgraciada
degut a sa canallada
que vos va fer en Rosselló
companyat d'un ca bufó
que no feia un pam d'alçada.

6

A poc temps d'haver passat
es sucés des Puig Moltó
me vaig sentir glosador
cosa que mai 'via estat
ni sols aficionat.
Mai 'via fet cap cançó.
Troba que som perdonador
si dic qualche desbarat.

7

Oh, l'amo des Puig Moltó!,
vos feren un atentat
i si no estic mal informat
era un tal Andreu Trobat
i un tal Ribas Rosselló;
ja no estan dins sa presó
perquè amb so coll han pagat.

8

Madona des Puig Moltó,
compartesc sa vostra pena,
sa Justici bastant 'grena
i encara deixa brutor;
això ho dic p'en Rosselló;
junt amb so seu companyó

volia esser senyor
d'un *puesto* que no és ca seva.

9

Dos perduts que per Ciutat
ja no feien cosa bona
pegaren a sa madona
i l'amo va esser es més nafrat.
En Rosselló i en Trobat
varen fer aqueix atentat
que per tot lo món se sona.

10

Vengueren amb *vixicleta*
per robar en es Puig Moltó,
però hi va haver es pastor
que els tragué s'escopeta
i se va senyar amb sa mà dreita
no tenir compassió.

11

L'amo en Miquel Nicolau
que éreu an es Puig Moltó,
quan vengué en Rosselló
el gafàreu p'es canyó,
crec que el deguéreu fer blau,
però ara descansau
a un altre lloc millor,
i ells han menjada presó
fins que es botxí va dir: au!

12

Ara va per tu Jeroni,
que allà estàs de pastor!:
quan vengué en Rosselló
l'amo el gafà p'es canyó
més aferrat que un dimoni,
i tu per fer-li cerimoni
deies: «l'amo, mollau-ló;
tenc bona direcció,
jo l'enviaré a la glori».

13

Sortires amb s'escopeta
però t'afinà en Trobat
i va fugir ben escapat
per avall per dins sa pleta
i fins a sa *vixicleta*
casi quedà esclatat.

14

Com l'amo el va haver amollat,
tú estirares es *gatillo*
i vares dir: «cara de *pillo*
me pens que t'hauré arreglat!»,

i encara fugí escapat
ajuntant-se amb en Trobat
que és un altre *vivillo*».

15

Quan va fugir en Rosselló
degué dir: «l'hem feta torta!»,
i vengueres a n'es poble
totd'una a contar-hó
i vares dir a n'es fii major:
«Ves-te'n a n'es Puig Moltó
i no et turis fins a sa porta,
que jo me'n vaig a ca nostra
a suar aquest retgiró!».

16

Tothom se fé sa punyeta,
es passeig quedà acabat
i qualcun va partir escapat
preparat d'una escopeta,
i en Trobat amb *vixicleta*
ja devia esser a Ciutat.

17

Colcant en sa *vixicleta*
degué tair bon ceió
después de tair es canyó
a n'en Joan Rosselló
a davant una caseta.

18

Un caramull de desastres
és aquesta humanitat,
ja fa estona que he afinat
que un com més muda de plat
més agre troba ses pastes;
hi ha *pilllos* i pillastres
i llavò gent de tantes castes
que un enlloc està fiat.

19

Sa justici cobra es compte
i ells dos el varen pagar,
perquè sense reparar

varen volé 'sassinari
un homo que feia bonda.

20

Es fiscal fé sa mesura
i es tribunal l'acceptà
i es *verdugo* los matà;
no hi ha que dir per ventura
que d'una mort tan segura
nigú se'n pot escapar.

21

Jo pensava cada dia:
los 'ribaran a matar,
mal llamps, si això no se fa
no tendrem cap garantia,
això seria una vida
que no és de *crestià*.

22

Aqueix cas des Puig Moltó
i altres casos més de mil
jo los daria ratil
que morissen en redó
i a damunt es Puig Major
hi faria un fogaró
que el vurien del Brasil.

23

Perdonau, som un manyà
perquè es glosar no es pot 'pendre;
jo no faç gloses per vendre,
jo les faç per regalar,
ja sé que qualcun n'hi ha
que en vint content està
i altres que no hei estan en trenta.

24

Sa darrera ara escriuré
que ja és mitja nit tocada
i hauré fotut sa vetlada,
sa tinta i es paper
per no gonyar cap dobber
i sa son que hauré 'plegada.

ALACIUTAT DES LLIBRES

Joan Pons i Marquès:
EN EL REPLÀ DE NADAL
Mallorca, 1969

En el replà de Nadal és un recull de divuit poemes nadalencs escrits per l'autor entre els anys 1948 i 1969. La unitat dels temes hi sembla com un teló de fons on veim projectar-se la més delicada intimitat del poeta, amb els seus somnis, evocacions i esperances. Tot el llibre és una mostra de la més autèntica i pura poesia transvassada en motllos i formes que han tingut la seva màxima consagració —és ben sobrer dir-ho— i el seu millor exponent en el Noucentisme mallorquí i català; poesia sobre la qual avui se'n parla poc, perquè els aires són força diferents, però també perquè per a parlar-ne queden els anys amb el seu torn i retorn. Poesia, com hem dit, feta amb motllos perennes i sobre substàncies i matèries també perennes. L'elegia, el sentiment, la recança, la il·lusió hi són sempre ben endreçats; també un domini de la llengua i de la forma, de l'estil i del saber. Tornar a aquesta poesia és com si avui, en aquest temps de begudes rares i noves, tornàssim a beure una copa del vellíssim vi ranci que sempre té sabories inèdites fins per als més exigents i refinats.

M. G.

Antonio Pereira:
UN SITIO PARA SOLEDAD
Prosistas de Lengua Española
Plaza & Janés. Barcelona, 1969

Antonio Pereira, poeta i escriptor leonès, de qui comentarem fa uns mesos el seu recull *Cancionero de Sagres*, és l'autor d'aquesta novel·la *Un sitio para Soledad*, on intenta una obertura i una transcendència sobre els horitzons terrals per extrovertir-se part enllà les vessants d'Europa, tot narrat les experiències de Soledad, una dona que en tornar de París i la seva fortuna no troba el seu lloc en la vella terra que ja li venia estreta. Antonio Pereira té un estil i unes maneres de contar sempre fluides; i és delicat en tots els seus detalls.

Plaza & Janés ha acollit aquesta obra en la seva prestigiosa col·lecció «Prosistas de Lengua Española», editada amb pulcritud i netedat.

M. G.

Josep Esplugas:
EL XIPRER SOLITARI
Col·lecció Torrell de Reus.
Barcelona, 1969

De Josep Esplugas ja hem comentat en anteriors ocasions una pila de llibres de poesia: *El cel sense la nit*, prologat per Osvald Cardona; *La terra en aquest somni*, per Mn. Camil Geis; *Arca de cirosa*, per Octavi Saltor; i *Veire de sang*, per Mn. Pere Ribot.

En aquest recull d'avui, *El xiprer solitari*, que apadrina Pere Benavent, ens ofereix noranta-nou «tannkas»; noranta-nou peces menudes, com a gemmes on veim esplendir la «troballa» o «la sorpresa», aquest «misteri de la inspiració, comprovat si es vol però mai no esclarit» —per dir-ho amb paraules del citat Benavent—. També hi subratllàrem l'«economia verbal» i el «bàsic mirament de disciplina» glosats en el mateix pròleg.

L'edició, digna i esplèndida, com és norma en la Col·lecció Torrell de Reus.

M. G.

Joan Valls Jordà:
POSICIONS TERRENALS
Alcoi, 1969

De Joan Valls Jordà coneixíem, entre una dotzena de títols de llibres poètics, un recull —*Versos a Sara*— guanyador del «Premi València 1961», on amb un conceptisme ausiasmarquà i ensem amb una passió nobilíssima —a l'estil dels grans amadors com el Dante o el Petrarca—, el poeta tix una lletania de ben endreçades lloances a la muller.

Ara, en *Posicions terrenals*, hi veim reflectir-se aquell mateix conceptisme, amb una idèntica passió humana, flotants però en una forma més lliure i desimbolta; bé que dins una claretat d'idees i pensaments, i en un to essencialment llatí i mediterrani, si valen encara avui aquestes expressions.

Joan Valls Jordà és un nom que excel·leix en la poesia valenciana més madura d'avui, pel seu accent intimista, i pel seu prestigi líric ben guanyat. A Mallorca el coneixem, a més, com a guardonat amb el «Premi Joan Alcover» de la Ciutat de Palma 1963 pel seu llibre *Les roses marginals*, ço que vincula el seu nom a la nostra Illa i ens fa més entranyable la seva presència literària.

M. G.

NOVETAT EDITORIAL:

LITERATURA I SOCIETAT A LA
MALLORCA DE POSTGUERRA

per Gregori Mir

Biblioteca «Les Illes d'Or», núm. 98

D'EIVISSA

L'obra literària d'Isidor Macabich

per M. VILLANGÓMEZ LLOBET

Amb el cinquè volum, que es titula Obra literària, s'ha completat la nova edició de les obres d'Isidor Macabich; és la que podríem dir l'edició de les obres completes, publicades per l'Editorial Daedalus amb el patrocini de l'Ajuntament d'Eivissa. Com se sap, els quatre volums anteriors, sota el títol comú d'Historia de Ibiza, aplegaven la producció històrica i costumista, més extensa, del canonge eivissenc. El cinquè i últim volum de la magna edició, més breu que els precedents i avui novetat cultural de l'illa, comprèn dues seccions ben separades: els versos de De mi vida i la tria d'articles de diferents èpoques reunits sota el nom de Periodismo. Agraesc que un d'aquests articles sigui aquell on Macabich publicà, el 1933, un poema meu, Comença ment de tardor, el primer que veia la llum. Però no escriuré, per ara, d'aquesta part en prosa d'Obra literària; la notícia que em plau donar del llibre, forçosament curta, s'haurà de referir a la poesia, sobretot a l'escripta en llengua catalana. Perquè De mi vida es divideix, al seu torn, en altres dues parts, que es titulen Castellanas la primera i més breu i Eivissenques la segona. Donaré la preferència a aquesta última, on tampoc la llengua catalana no és sempre la mateixa; hi ha una sèrie de poemes, anomenats Dialectals per l'autor, escrits en les formes més pròpies de l'illa, i uns altres poemes que «s'adapten ja generalment a la unitat de

l'idioma» —traduesc unes paraules del mateix Macabich—, «però sempre en llenguatge viu» i «conservant, quan és possible, dins de la tradició clàssica, la personalitat local».

És comprensible que entre les Eivissenques hi hagi les poesies d'un so més nou ensems que més expressiu de la individualitat del poeta. Deixant de moment el contingut, la mateixa llengua, molt pròxima a la parlada, oferia uns matisos inexplorats, quasi verges en poesia. La llengua de les Castellanas, en canvi, fou apresada justament en uns models artístics, en diferents mostres d'una llarga tradició literària, no en la parla viva. Macabich, a més, ens ve a dir que ha reservat per als poemes en la seva llengua els temes més concrets, mentre que els escrits en castellà, sense deixar de ser realistes, són més generals. Se'n dedueix, doncs, que aquests no podran tenir un to tan original; la llengua, d'altra banda, hi és ben digna, correcta i segura, recolzada en l'escola i els bons autors; l'eivissenca, en canvi, més indecisa, resulta més espontània i, tot i l'arrelament en el poble, més personal. No manquen els bons poemes entre els de la primera secció, com molts de les sèries Plegarias, Sonetos, Al rescoldo de otro hogar, el titulat Vespertina i, dins de les Lecturas, més ocasionals i amb fins de declamació, el brillant Excelsior. Preferim —és un gust purament particular— els poemes castellans més lírics o de més íntima

religiositat. Com ens decantam, en general, per la poesia eivissenca de Macabich, principalment la de les primeres èpoques.

Amb l'època de les primeres poesies —a partir de 1901, A la Verge Immaculada— i la d'una primera plenitud que corre de 1920 a 1932, coincideix sovint l'ús de la llengua més localista. Macabich, que ja havia publicat alguna d'aquestes poesies en els reculls De mi mocedad i Nuevos versos, pogué reunir la col·lecció gairebé completa en el llibre titulat precisament Dialectals («La Revista», Barcelona, 1933). Després les Dialectals passaren a iniciar la secció catalana d'un primer De mi vida (1950), com ara inicien el De mi vida, considerablement ampliat, del llibre que comentam. Aquestes poesies, que tenen un accent melangiós en Sa mort d'en Garroverets, Aquelles santes mans i Sa ta taüt d'es fusteret, prenen cos i volada en la central i popular S'aufabaguera, continuen per la interessant sèrie de les herbes —des de Flors de tomaní a Romanins florits— i aconsegueixen moments d'especial intensitat en De romiatge o Primavera, no desdenyen, però, algun mot culte al costat dels més propis i exclusius, amorosament aportats:

Es vostros colors bé rimen
amb aqueixos veis molins,
que amb es seu esguard dominen
terra enfora i mar endins.

Començada abans, agafa importància, devers el 1934, amb les

L'obra literària d'Isidor Macabich

Vesprals, una altra bona època caracteritzada per una major tendència a la unitat idiomàtica, sense que faltin, però, els mots ben locals i alguns d'estranyos que l'autor considera ja arrelats. D'aquest temps és la poesia Dos de novembre, que vaig escollir per a una mena de breu antologia eivissenca, per la seva perfecció i justesa de sentiment. Vénen després, entre altres poesies, L'eucaliptus i, sobretot, Miratges, bella evocació de la vella marineria, on hi ha, dins de la seva extensió i varietat de formes, alguns dels millors versos de Macabich. Amb la guerra es va extingint aquest esplet remarcable del nostre poeta.

Al primer De mi vida, darrera Miratges, de 1936, hi havia encara uns Gotxos a Nostra Senyora de Jesús (1938), de nou dialectals, com l'anterior Himne del Centenari de la conquesta (1935); un Corpus escrit des de Barcelona (1945) i una inspirada Pregària per a un llibre a la Mare de Déu de Montserrat (1947). Ara s'ha afegit Vós... (1938) als poemes d'aquell temps. Trobam, dels anys cinquanta, quatre poemes més; però és amb els anys seixanta que arriba una nova embranzinada de la poesia de Macabich, amb versos abundants que fan referència a vius afectes o a sentiments religiosos i que prenen sovint un to evocador, pintoresc o satíric, a vegades amb expressius encerts de llengua. «No és convencional, sinó molt autèntic», ens diu Macabich, «el títol De mi vida». Quin llarg, propi i interessant camí poètic!

M. VILLANGÓMEZ LLOBET

rosa dels VENTS

DE MALLORCA

L'OBRA CULTURAL BALEAR

La Revista LLUC, atenta a les inquietuds i als fets culturals de les nostres Illes —de les quals vol ser ressò i portaveu— s'interessa a donar especial informació de les activitats de l'OBRA CULTURAL BALEAR; una societat que devem encoratjar i aplaudir pel que du realitzat en la promoció de la cultura autòctona, i pels seus plans i aspiracions.

Ens ha arribat un fulletó de propaganda que l'OBRA ha publicat per a la recerca de novells socis. Hem llegit les entrevistes concedides pel seu President Sr. Climent Garau a ULTIMA HORA i a DIARIO DE MALLORCA. Tenim notícies que a l'OBRA CULTURAL s'hi estan registrant altes en promoció abans no coneguda. D'això podem deduir que la campanya de promoció de l'OBRA —totjust co-

mençada— demostra ja la seva oportunitat.

La Junta General Ordinària de 1970

Es va celebrar en el local social el dia 16 de febrer, presidida pel Vice-president Sr. Miquel Marquès i amb assistència dels membres del Consell de Gestió i d'una vintena de socis no pertanyents al dit Consell.

Després de llegides i aprovades les Memòries de tràmit —la de Secretaria pel Sr. Miquel Fullana i la de Tresoreria pel Sr. Miquel Arbona—, es va fer constar que aquesta Junta era la primera que se celebrava després de la mort del nostre primer President Sr. Miquel Forteza Pinya. El vocal Sr. Joan Pons Marquès prengué la paraula i llegí un magnífic estudi biogràfic de la personalitat del difunt, exposant les seves altes qualitats humanes, professionals i literàries i la seva constant i eficaç dedicació a la labor de foment de la cultura que és norma i raó d'esser d'aquesta societat.

Com a conseqüència de la defunció del Sr. Forteza, s'imposava la necessitat d'eleger el seu successor en la Presidència. El Consell de Gestió duia estudiat el problema successori i havia arribat a considerar convenient que l'elecció recaigués en el conseller Sr. Climent Garau Arbona, ben conegut per la seva integritat de conviccions, pel seu prestigi professional i per una ferma dedicació cultural. Quan el Vice-President va sotmetre a la Junta General la candidatura del Sr. Garau Arbona, els reunits acolliren la proposta amb aplaudiments unànimes, de manera que el nou President va ésser elegit realment per aclamació.

El Sr. Garau va dirigir a la Junta un parlament en què va tractar

de l'actuació passada de l'Obra Cultural i de les activitats que, segons ell, han de programar-se per a l'esdevenidor. El seu discurs és difícil de resumir, però es pot comprendre la seva tònica seleccionant algunes de les frases fonamentals, com aquestes que transcrivim:

«Hi ha hagut gent que ha volgut suposar que el Consell de Gestió fins ara respirava un ambient jocularista, excessivament literari, apartat de realitats socials. Al contrari, jo he trobat uns companys de Consell vells per experiència, però també veterans en la lluita, acostumats a anar contra corrent i que han salvat el que s'ha pogut del naufragi cultural amb el mateix amor a la llibertat que pugui trobar-se dins el cor de qualsevol jove de vint anys ple d'ansies renovadores». «Els cursos de llengua han estat una labor molt positiva en favor de la nostra supervivència com a poble, i han tingut una oportunitat que es veu més clara que mai en aquests moments en què es veu venir la implantació d'aquelles ensenyances amb valor oficial».

«Mirant cap endavant, primerament ens toca salvar l'Obra de tota marca política o literària: és una obra política i independent».

«La nostra missió és fomentar i subvencionar les activitats autòctones en el sentit més ampli». «Per fer possible la finançació d'aquest programa de treball, aquest any hem d'invertir moltes hores i diners en la promoció de socis per aconseguir un pressupost d'un milió de pessetes». «Les aportacions de l'any passat han estat de 165.000 pessetes. Amb tan pocs diners no se salva una cultura. Jo deman als socis que ens ajudin des d'ara tant com puguin a la recerca de socis nous, de subvencions, d'aportacions incrementades fins al màxim. Aquest és el problema bàsic que s'ha de resoldre si volem dur endavant un programa coherent i eficaç, que podem indicar sumàriament així:

«Seguir els cursets de llengua i

preferentment els de capacitació de professorat.

«Col·laborar a la finançació d'actes culturals organitzats sobre un substrat de cultura autòctona: conferències, aules de teatre, de novel·la, de cinematografia, de poesia, sociologia, història, economia, música, cançó popular i moderna.

«Continuar les gestions per aconseguir l'ensenyança oficial de la nostra llengua a tots els graus.

«Prestar forta atenció al jovent: escoltisme, seminaristes, universitaris i estudiants de totes les edats.

«Establir contactes amb els elements simpatitzants residents a poblacions distintes de la capital i a les illes germanes.

«Actuar intensament a la premsa i a la ràdio.

«Reclamar a la jerarquia eclesiàstica el compliment de les normes conciliars sobre l'ús de les llengües vernacles en el temple.

«Obrir i mantenir el diàleg amb persones d'altres regions i cultures, per exemple amb els castellans, entre els quals n'hi ha de ben conscients que ells mateixos han sofert els efectes del centralisme excessiu.

«En resum: volem conservar allò que és nostre i estimam, però sense anar contra ningú; estam compromesos, però no amb cap partit ni facció: estam compromesos a salvar allò que ens queda de valors espirituals propis, respectant els valors i els drets dels altres».

Després del discurs del nou president, la Junta va aprovar el pla de treball per a l'exercici actual, en el que figuren programades aquestes activitats:

a) Intensificar els cursos de llengua a tots els nivells: primari, mitjà i superior.

b) Preparació de llibres de lectura comentada, adequats a les circumstàncies socials i lingüístiques dels nins de les Illes.

c) Posar el més gran interès a l'ampliació de l'Obra a base de socis nous i de captació d'elements joves que vulguin col·laborar.

d) Patrocinar i estimular, segons les possibilitats econòmiques, totes aquelles activitats de caràcter cultural que s'adiguin amb els fins que es proposa la nostra societat.

—El Sr. Miquel Duran presenta el projecte elaborat per la Comissió Econòmica, el qual també és aprovat. En les seves línies principals consisteix en:

Confecció d'un fitxer de possibles socis.

Edició de 5.000 exemplars d'un fullet donant a conèixer l'Obra i les seves possibilitats.

Campanya de premsa preparatòria de la tramesa dels mencionats fullets.

Visites personals als possibles socis.

Tota aquesta campanya es repetirà, segons conveniències, per assolir els màxims resultats en aquesta tasca primordial de captació de nous socis.

—Al capítol de precís i preguntes:

El Sr. Paulí Alzina proposa una ampliació d'objectius de l'Obra quant a promoció de nous socis, especialment als pobles, interessant també els Batles en aquesta labor d'aixecar la nostra cultura. No cal remarcar l'acollida favorable que reberen aquestes paraules, les quals, dins les possibilitats, es duran a realització.

També el Sr. Francesc de B. Moll i Marquès tractà de l'actuació als pobles, proposant la creació de delegacions locals que haurien de coordinar les activitats, per exemple celebració de conferències.

—Per últim i per ocupar la vacant de vocal produïda al Consell per la designació del Sr. Garau Arbona com a President, és elegit el Sr. Gabriel Vidal Balaguer.

En virtut d'aquest moviment de personal directiu, el Consell de Gestió queda constituït en la manera següent:

President:

Sr. Climent Garau Arbona.

Vice-President:

Sr. Miquel Marquès Coll.

Secretari:

Sr. Miquel Fullana Llompart.

Tresorer:

Sr. Miquel Arbona Oliver.

Vocals:

Sr. Pau Alcover de Haro.

Mn. Josep Capó Juan.

Sr. Miquel Duran Ordiñana.

Mn. Pere Llabrés Martorell.

Sr. Francesc de B. Moll Casanova.

vas.

Sr. Joan Pons Marquès.

Sr. Gabriel Vidal Balaguer.

HOMENATGE A JOAN ALCOVER

El diumenge 24 de maig passat va tenir lloc a Miramar un homenatge a la memòria de Joan Alcover. Potser més d'un centenar d'amics i devots de l'altíssim Mestre s'hi reuniren. Presidint l'esplèndida diada hi figurava el seu fill, Pau Alcover i de Haro, amb la seva esposa Dolors Ramis d'Ayreflor, que hi assistia —tots ho sabíem o ho endevinàvem al menys— ja tocat de malaltia greu que, només vuit dies després, el duria a la fossa. Això feia més emocionant l'acte d'aquest dia, puix que en el cor de tots hi havia —ahora que la d'homenatjar com cal el gran poeta de Mallorca— la intenció de rendir un tri-

but fraternal també al fill que sempre tant ha vetlat per la glòria del seu pare, i ensem per la glòria del País que el seu pare estimà, per la Llengua, la seva Cultura i la seva tradició.

L'organització de la festa anava a càrrec de les Entitats OBRA CULTURAL BALEAR i la SOCIETAT ARQUEOLOGICA LULLIANA, amb els seus respectius Presidents que hi assistien, don Climent Garau Arbona i don Joan Pons i Marquès. En arribar, hi hagué un servei religiós a l'oratori de la Trinitat, amb missa que oficià el P. Josep Capó —de la Congregació de Sant Felip Neri— i càntics per la Coral Polifònica de Bunyola; entre els quals destacaven algunes parts de la Missa «Pau als homes» del P. Antoni Martorell.

En acabada la Missa, davant el

El selecte públic escolta religiosament el concert a Miramar. En primer terme, Pau Alcover i la seva esposa que es donen les mans, en la seva darrera i emotiva sortida. Vuit dies després, el diumenge següent, gairebé hora per hora, Pau Alcover lliurava l'esperit a Déu. (FOTO: Jeroni Juan Tous).

casal de Miramar, se procedí a la descoberta d'una làpida sobre la paret de la torre del palau, llavorada en pedra de Santanyí per l'escultor M. Barrado. Aquesta làpida du per llegenda les dues quartetes del sonet **Miramar** de Joan Alcover. Hi assistien fent els honors de la casa, la propietària senyora Lluïsa Vives, vídua d'Antoni Ribas que fou secretari de S. A. l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, amb les seves filles Isabel i Sílvia. La primera descorregué la cortina, mentre l'unànime aplaudiment esclatà fent ressonar la contrada. Tot seguit don Guillem Colom llegí les adhesions d'amics que no hi havien pogut assistir, i don Joan Pons pronuncià un discurs que ha estat publicat al setmanari **SOLLER** del 30 de maig darrer. La festa acabà amb un concert de l'esmentada Coral Polifònica, que entre altres peces del seu repertori ben selecte, posà punt final amb el cant de **La Belenguera**. Hi hagué encara un refresc ofert per les senyores de Miramar, i després d'haver-se acomiadat —pels motius de salut abans dits— el senyor Pau Alcover, els assistents es reuniren a l'hotel Ca'n Quet a Deià per tenir un dinar de germanor. D'anada i de tornada els expedicionaris feren diverses aturades, visitant el casal de Son Marroig amb el seu important museu, i la cartoixa de Valldemossa on a la cel·la de Chopin escoltaren la interessant relació de la Sra. Vídua de Bartomeu Ferrà, mentre admiraven també el museu del famós músic.

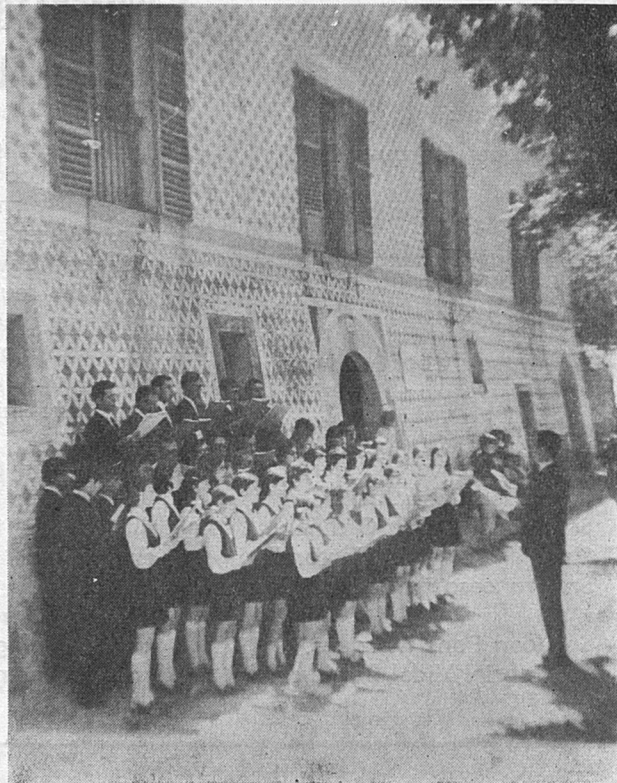
Més Notícies

● Com hem dit, vuit dies després de la festa de Miramar, el diumenge 31 de maig finia Pau Alcover. Una vida consagrada —també ho hem dit— a enaltir sempre la memòria del seu pare, el llegat espiritual del qual havia recollit amb consciència i veneració de bon fill. Les exèquies funerals tingueren lloc l'endemà a la parròquia de Montission, presidides pel P. Josep Capó, qui celebrà la Missa solemne i pronuncià l'homilia. Hi assistí una immensa gentada que

omplí de gom en gom l'espaiosa església.

● El dijous 28 de maig tingué lloc a Manacor la concessió dels Premis «Blanquerna», en el claustre de l'Ajuntament i formant part dels actes de les Fires i Festes de Primavera de la dita ciutat. El batlle Sr. Femenies Duran hi pronuncià unes paraules de benvinguda, i hi llegí un discurs el poeta Blai Bonet. Hi foren premiats els senyors Joan Duran Amer, Josep Lluís Fuster i Mateu Llull pels seus treballs sobre temes locals. El premi de poesia fou atorgat a Josep Albertí, de Palma; i el de prosa a Joan Parera, de Manacor.

● Ha estat a Mallorca el poeta de Barcelona, Pere Quart. El seudònim Pere Quart desfressa amablement i irònicament l'alta personalitat de Joan Oliver, director lite-

La Coral Polifònica de Bunyola davant el palau de Miramar, mentre canta La Belenguera a honor de Joan Alcover, i en un presentit darrer homenatge als seus fills Pau Alcover - Dolors Ramis d'Ayreflor. De Mestre-Director, don Jaume Conti. (FOTO: S. Vidal Juan)..

rari de l'Editorial Aymà, autor d'una pila de llibres poètics, i recentment guardonat amb un premi de mig milió de pessetes. Joan Oliver parlà el vespre del 30 de maig a la sala llibreria de **L'ull de vidre** per a un públic jove i àvid i per a presentar el seu nou llibre **Tros de paper**. L'endemà fou obsequiat pels seus amics de l'**Obra Cultural** amb un dinar de germanor a les cases de Solleric. Hi assistien, entre altres, Climent Garrau, Francesc de B. Moll, Miquel Fullana, Josep Maria Llompарт, el P. Josep Capó, Jaume Adrover, Francesc Moll i Marquès, Miquel Gayà, Josep Maria Palau i Camps, Anna Moll, Encarnació Viñas... Després a Bunyola, en el temple parroquial, li va ser ofert un concert d'homenatge a càrrec de la Coral Polifònica, dirigida pel seu Mestre don Jaume Conti, la qual

interpretà un extens i selecte programa de peces religioses i civils entre les quals destacarem **A la ciutat de Nàpols, S'estrella de s'auba** i **La Belenguera**. El rector Mossèn Bartomeu Bosch tingué paraules de cortesia i gentilesa per l'il·lustre hoste, tota una joventut bullent i ardida l'enrevoltà per escoltar la seva veu i la seva paraula, i finalment a casa del senyor Climent Garau es serví un exquisit berenar a tots els assistents.

• La vida té sorpreses que no podríem passar per alt. En les recents noces de Juan Antonio de León amb Maria Cristina Arteaga —filla del Duc de l'Infantado, que des del seu lloc de la Capitania General i del vell palau dels reis de Mallorca tant es ve compenetrant amb l'esperit de les nostres Illes— es celebrà un sopar al castell de Bellver, que no solament va ser servit amb vaixel·la típica mallorquina, sinó també amb la llista del menú redactada en mallorquí. Deia així: «Sopar del Rei en Jaume, dentol i anfossos d'es tallat de Ponent a la mallorquina, torrada de carns diverses en es carbó d'auzina, gelat d'es Puig Major, i torta de noces».

• Hem rebut un exemplar d'un treball de Jeroni Juan Tous, **El arte del bordado en Mallorca** primorosament imprès i amb fotografies interessantíssims trets sobre fotografies realitzades per l'autor. Escrit amb la competència que el caracteritza en aquest tema tan poc estudiat i tan ric de sorpreses en l'art del brodat mallorquí.

• Guillem Llinàs i Socias ha cuidat —amorosament, no cal dir-ho— de l'edició en paper de fil verjurat, i numerada, d'uns **Goigs a Santa Margalida de Crestaig**, amb lletra de Mn. Bartomeu Guasp, i música de Mossèn Antoni Matheu, organista de Santa Eulàlia.

• **Literatura i societat a la Mallorca de postguerra** és el títol d'un llibret publicat a «Les Illes d'or», d'En Gregori Mir, amb pròleg de Josep Maria Llompart. Un llibret que donarà què dir, i farà

solc en la inquietud cultural de Mallorca, cada dia més desvetlada.

• **Madona i l'arbre** és un llibre de poemes de Guillem d'Efak publicat a Barcelona a la col·lecció «Els llibres de l'Ossa Menor», amb pròleg de Jaume Vidal Alcover. Premi Carles Riba 1969. El premi i l'edició constitueixen dos avals de garantia prou eloqüents.

• La Parròquia de Sant Mateu de Bunyola ha publicat en un pulcre fullet el **Pregò de Setmana Santa**, que llegí el poeta Guillem Colom el 15 de març passat a la dita església parroquial. L'edició ha estat feta a la Impremta Marquès, de Sóller. Una peça literària ben rellevant, de l'il·lustre escriptor i amic nostre.

DE VALENCIA

Dins el panorama d'aquest darrer mes destaca la Fira del Llibre que al llarg d'una setmana i mitja ha omplert la principal plaça de la ciutat amb les casetes dels llibreters. Fent passes d'una a una altra ens hem adonat del contingut de cada una, i després de recórrer les més de quaranta que hi havia ens és permès de fer unes consideracions sobre els llibres que hauríem desitjat veure i la proporció dels que vérem.

Donat el cas que hi havia una caseta dedicada exclusivament a la venda de llibres francesos, més sobtada que sols hi hagués tres casetes vertaderament aplicades a la venda de llibres en la nostra llengua, encara que hi podríem incloure el lloc de la Diputació Provincial, que té part de les seves publicacions en la nostra llengua, i en què almanco hi havia, per altra part, obres estretament lligades al País Valencià, encara que estiguessin escrites en castellà. Podríem trobar, a més, algun llibre solt en català ací i allà.

Els tres llocs on àmpliament podríem veure representada la nostra

cultura eren els de les llibreries «Concret» i «3 i 4» i el de l'editorial «Sicània», vella avançada dels temps heroics de la nostra cultura i que amb tota casta d'esforços ha publicat les obres dels escriptors valencians actuals que podríem anomenar menors, però sense oblidar els clàssics de la Renaixença, com Querol i Llorente.

Entremig de la Fira, uns joves realitzaven una enquesta de vistes un poc socio-lingüístiques. Les preguntes fonamentalment consistien en demanar l'opinió sobre el valencià llengua o dialecte, la posició personal de cara a la cultura catalana i al castellà, la capacitat que s'ha de donar a la nostra llengua dins l'ensenyament... Encara no sabem cap resultat d'aquesta enquesta, però estam segurs que és d'un gran interès, malgrat que temem que les proporcions obtingudes no resultaran altament significatives, en partir de base de la gent que s'acostava a la Fira.

Amb motiu de la Fira del Llibre, «Promocions Culturals, S. A.», ha publicat un «Nomenclàtor General del País Valencià», opuscle que inclou els noms dels municipis del País segons la divisió per regions i comarques, encara que aquesta divisió inclou més dificultats que la mateixa que es féu al Principat durant la Generalitat, per una menor tradició al País Valencià.

EL TORRER

DE BARCELONA

A un any de l'estrena de l'**Oratori per un home sobre la terra** de Jaume Vidal Alcover, i després d'haver recorregut aquest espectacular terres de Castella, el Grup d'Estudis Teatral d'Horta ha actuat en el Teatre Nacional. Que jo sàpiga és la primera vegada que un grup català és convidat a actuar al Teatre Nacional de Barcelona. Coses que passen. Els mals intencionats de sempre diuen que el que ha succeït és que el Calderón

no sabia com omplir programa fins a final de temporada, i va voler posar-se una ploma al capell fent-se el lliberal. Sigui com sigui, hi ha una cosa certa: el senyor **Teatro nacional Calderón de la Barca** ha tancat les seves portes. D'aquí sorgiren una sèrie de remors que assustaren la gent de teatre català: el Nacional passava al Romea. Cal aclarir que el teatre Romea és l'únic reducte que els queda als grups no professionals de teatre català. Els «dilluns del Romea» han mantingut l'atenció de la gent interessada en els quefers teatrals. No és estrany, doncs, que la remor abans esmentada, fes posar el crit en el cet a molta gent. El diari «Tele/Exprés» va fer saltar la llebre, amb un llarg comentari i una entrevista amb gent de teatre. Potser sigui a resultes d'això, però el Romea sembla que seguirà fins com ara, amb la mateixa pauta de protecció i ajuda al teatre català.

Un altre autor teatral mallorquí va esser notícia a Barcelona: Alexandre Ballester va estrenar **Massa temps sense piano**. No sé si com a conseqüència de l'estrena o per quins dimonis, el fet és que Ballester passa a esser, dissortadament, un autor a mitges; vull dir que dues obres seves (**Fins el darrer mot** i **Dins un gruix de vellut**) no podran realitzar-se perquè han estat prohibides.

Sí, en canvi, es va aconseguir permís per fer el Primer Festival de Poesia Popular Catalana. El lloc va esser el Price, allà mateix on es fan verbenes, o boxa, o tota classe d'esport. Hi assistiren quatre mil persones, i més de tres-centes es quedaren sense poder entrar. L'espectacle, dirigit per Josep A. Codina, va esser seguit amb atenció pel públic; un públic que no es va mostrar passiu, sinó que va saber enganxar-se a l'esperit del

festival. A la primera part se recitaren poemes de poetes actuals. Els mallorquins estaven ben representats amb poemes de Blai Bonet, Jaume Pomar i Miquel Bauçà. Per cert, aquest darrer, va fer aixecar una de les ovacions més grans del Festival, amb el seu poema **Al final s'ha comprovat**. La segona part estava dedicada a la memòria dels poetes d'aquest segle, ja morts. Els poemes del nostre Rosselló-Pòrcel tornaren a ressuscitar-lo entre nosaltres. El nom de Mallorca, la seva «carena clara» i les «boires entintades de capvespre» feren emocionar aquells que l'havien conegut i a les generacions més joves que eren, en la seva major part, els qui omplien la sala immensa del Price. Després, els poetes mateixos llegiren els seus versos: Joan Oliver, Salvador Espriu, Bartra, Teixidor, etc. I dos mallorquins: Jaume Vidal i Josep Maria Llompart. Finalment es va fer un homenatge a Josep Carner. En total, gairebé quatre hores de poesia i de contínua participació de tots els assistents; manifestacions de solidaritat i, sobretot, l'esperança que es puguin fer altres festivals d'aquesta classe.

Passaren els dies i arribà la Dia de Sant Jordi. La festa del llibre omplí els carrers de Barcelona amb tota casta de literatura. Se mesclaven roses, llibres, autors firmant exemplars i mils de persones guaitant damunt les taules farcides. En Guillem d'Efak va treure el seu llibre de poemes (darrer premi «Carles Riba») **Madona i l'arbre**; en Jaume Vidal, **El fill pròdig**, i en Gregori Mir **Literatura i societat a la Mallorca de la postguerra**. També en Guillem Frontera va poder vendre la segona edició d'**Els Carnissers**. I un dels llibres més venuts fou la segona edició pòstuma de Miquel

Forteza de **Els descendents dels jueus conversos**. Va acabar la festa i ja se'n parlava d'una altra: la de les «Lletres Catalanes» que l'Omnium Cultural organitza cada any. El guardonat va esser Joan Oliver. Hi hagut gent que sembla que no hi està d'acord (es veia llegint cartes a periòdics). Tanmateix cap dels discordants no exposava el per què. I tot va acabar amb una festa molt civilitzada, molt europea, molt educada, molt senyorial, en el curs de la qual es va fer entrega a Joan Oliver de les 500.000 pessetes que reporta el premi. N'hi podem descomptar les deu mil que li ha calgut pagar de la multa que li posaren per la seva actuació al Price.

* * *

Encara podríem parlar de més coses. Per exemple, dels pintors mallorquins que han exposat a Barcelona: Aleix Llull, Lluís Andreu, Roca Fuster; i una bona exposició del ceramista solleric Lluís Castaldo. O també comentar que Josep Carner se n'ha tornat per una temporada. O que se fa un espectacle que se diu «Festival de la Fama», on, entre altres, hi participa na Maria del Mar Bonet. O que fa set mesos que s'està representant a la Cova del Drac, Varietats-2. O que l'«Adrià Gual» ha estrenat, amb versió grotowskyana, l'**Edip rei**, segons traducció de Carles Riba (la veritat és que això de la traducció ho haguessin pogut deixar córrer, perquè en lloc de paraules hi havia bramuls). I què més? Cicles de cine, conferències, festivals, estrenes, escàndols, manifestacions i declaracions, estires, amolles i tot allò que és tan humà... De tot. De bo i de dolent i de mitjancer. Això faltaria...

F.P.B.

QÜESTIONS DE VIDA CRISTIANA

Publicacions

de l'Abadia de Montserrat
(Barcelona)

El millor moment a l'hora del triomf

PERFUMERIA INGLESA
TROFEUS ESPORTIUS

C/. Cadena, 6

Telèf. 21 17 70

(Expedim per Agències)

FILLA DE SEBASTIA FALCONER

MAGATZEM DE CORDERIA
ESPARDENYERIA

Sindicat, 66 - Tel. 222067 - Palma

DAES

CONFECCIONS I BRODATS

Colón, 32 - Tel. 211358
PALMA DE MALLORCA

Corderia
Català i Riutort, S. L.
Llongeta, 14 — Tel. 221761 — Palma

D'UNA MALA FOTOGRAFIA
FEIM UN BON RETRAT

FOTOGRAFIA RUL·LAN

Gral. Goded, 10

Davant la Diputació — PALMA

Les Publicacions de l'Abadia de Montserrat us ofereixen

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA

QUADERNS QUINZENALS
PER A PENSAR I SENTIR
AMB L'ESGLÉSIA
DEL POSTCONCILI

Per primera vegada, tota la documentació d'interés eclesial és publicada en la nostra llengua d'una manera sistemàtica i periòdica.

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA us farà arribar amb tota seguretat i garantia les encíclics, missatges, discursos, al·locucions i homilies del Papa, les instruccions dels Organismes postconciliars, els decrets de les Congregacions romanes, i, encara, una selecció d'altres textos interessants, oficials o oficiosos, tals com pastorals de bisbes, comunicats de les conferències episcopals, conclusions de congressos, declaracions d'altres jerarques eclesiàstiques, articles de teòlegs eminents, etc.

32 p. de text útil, 17 x 24 cm.

Subscripció anual (22 números): 275 ptes.

Subscripció semestral: 150 ptes.

(estranger: 325 i 200)

Els subscriptors rebran sense cap recàrrec els números extraordinaris.

Adreçau les vostres subscripcions a

DOCUMENTS D'ESGLÉSIA - MONTSERRAT (Barcelona)

UNA REVISTA PER A SACERDOTS I LAICS

QUE NOMÉS TENEN TEMPS DE LLEGIR-NE UNA